

La repressió franquista

a Santa Cristina d'Aro
(1939-1944)

Pilar Francès

La repressió franquista

a Santa Cristina d'Aro
(1939-1944)

Autora dels textos
Pilar Francès
www.pilarfrances.com

Col·lecció
Temes Cristinencs, núm. 8

Idea i coordinació de la col·lecció
Jordi Gaitx Moltó

Edició
Ajuntament de Santa Cristina d'Aro
Arxiu Municipal

Correcció lingüística
Berta Herreros i Pérez

Grafisme i maquetació
Estudi Utòpic

Impressió
Globalgrafic

Agraïments
Agustí Roldós, Alicia Genís (SAMP), Arxius departamentals dels Pirineus Orientals, Aureli i Valérie Clara, Dolors Puig (Agrupació Amics de la Sardana), Erica Serna (ACAE), Ferran Chueca, Fina Navarrete (CRDI), Frederic Mayol (AMS), Glòria Jara, Irene Pérez (RCSCA), Jordi Lloveras, Jordi Turró (MSP), Júlia Vendrell, La Principal de la Bisbal, Laura Vila, Lolita Amagat, Marc Auladell (AMSFG), Marc Camps, Mercè Figueras, Mercè Vives, Miquel Serrano (MUME), Montse Pérez (AMC), Montse i Núria Sala, Núria Bou, Pepi Purtés, Remei Dausà, Rosa Maria Cluellas (ANC), Salomó Marqués, Xavier Roca, Xevi Niell, Xevi Sala.

Dipòsit legal GI 842-2021

Qualsevol part d'aquesta publicació, incloent-hi el disseny i les fotografies pot ser reproduïda, emmagatzemada i/o transmesa sempre que se'n citi la procedència.

Portada

Façana principal de la presó provincial de Girona, situada a l'edifici del Seminari Diocesà, on estigueren reclusos els empresonats fins al 1942, moment en què foren traslladats a la presó de Salt, seu de l'antic convent de les Clarisses. [Autor desconegut. AMAC-G. Col·lecció Enric Botet i Sisó].

Sigles

ACAE: Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà
ACSE: Arxiu Comarcal de la Selva
AHN: Archivo Histórico Nacional
AHPZ: Archivo Histórico Provincial de Zaragoza
AMAC-G: Arxiu Museu d'Arqueologia de Catalunya - Girona
AMCA: Arxiu Municipal de Calonge
AMS: Arxiu Municipal de Salt
AMSCA: Arxiu Municipal de Santa Cristina d'Aro
AMSFG: Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols
ANC: Arxiu Nacional de Catalunya
ATMTB: Archivo del Tribunal Militar Territorial Tercero de Barcelona
CRDI: Centre de Recerca i Difusió de la Imatge de l'Ajuntament de Girona
MSP: Museu del Suro de Palafrugell
MUME: Museu Memorial de l'Exili
RCSCA: Registre Civil de Santa Cristina d'Aro
SAMP: Servei d'Arxiu Municipal de Palamós

Sumari

Presentació	4
Introducció	5
01. La «Causa General de la revolució marxista» a Santa Cristina d'Aro	6
Els afusellats	
02. Joan Llambí Albertí, pena de mort, executat l'11 de maig de 1939	12
03. Marià Vendrell Reixach, pena de mort, executat el 28 de juliol de 1939	13
Els empresonats	
04. Artur Lloveras Recolta, vint anys de reclusió temporal	14
05. Joaquim Pey Sardà, vint anys de reclusió temporal	15
06. Jaume Clarà Pi, quinze anys de reclusió temporal	16
07. Josep Dausà Carreras, quinze anys de reclusió temporal	17
08. Miquel Dausà Carbó, dotze anys i un dia de reclusió temporal	18
09. Àngel Sala Padrés, dotze anys i un dia de reclusió temporal	19
10. Francesc Sala Padrés, dotze anys i un dia de reclusió temporal	20
11. Francesc Figueras Rovira, sis anys de presó menor	21
12. Jaume Amagat Marés, absolt i dos mesos d'arrest major	22
13. Joaquim Bou Rosés, absolt i dos mesos d'arrest major	23
14. Pere Garriga Sitjà, absolt i dos mesos d'arrest major	24
15. Jaume Purtés Carbonell, absolt i dos mesos d'arrest major	25
16. Benet Roig Frigola, absolt i dos mesos d'arrest major	26
17. Narcís Provensal Viñals, absolt	27
De l'exili als camps nazis	
18. Eusebi Vicens Sagué, cambra de gas del castell de Hartheim, 28 d'agost de 1941	28
Quatre històries més...	
19. Jaume Febrer Vey. Lluís Juan García. Marià Solsona Ferrer. Sebastià Lladó Triola	29
Fonts consultades	30
Mapa	31

Presentació

La repressió franquista a Santa Cristina d'Aro (1939-1944) és la vuitena de les publicacions de l'Arxiu Municipal dins la col·lecció de Temes Cristinencs.

Aquest número és força singular, ja que aborda la qüestió de la repressió que van patir els cristinencs i cristinenques a l'inici de la dictadura franquista. Per tant, està centrat en la recuperació de la memòria històrica.

El llibret, a més, es publica coincidint amb el 90è aniversari de la Segona República. I és que totes aquestes persones represaliades ho van ser per la seva condició de republicanes i per haver participat en aquell sistema polític democràtic.

Dir-vos, també, que la publicació és una més de les peces d'aquesta «tardor de memòria» que tindrem l'any 2021, la qual s'encetarà amb una exposició sobre l'escriptor gironí afusellat Carles Rahola i continuarà amb l'acte d'homenatge a les víctimes de la repressió franquista i l'exposició *Vencedors i vençuts*, cedida pel Memorial Democràtic de la Generalitat de Catalunya, a qui vull agrair la col·laboració.

Maria Lourdes Fuentes i Faig

Alcaldessa de Santa Cristina d'Aro

L'Arxiu Municipal ha anat treballant aspectes de memòria històrica des de l'any 2009, quan publicà el llibre *La Guerra Civil a Santa Cristina d'Aro*, el documental *Testimonis de la guerra i la fam a Santa Cristina* i col·laborà en el vídeo *Dones de Santa Cristina d'Aro, dones valentes*.

L'any 2016, organitzà un homenatge al voltant del deportat als camps nazis, Eusebi Vicens, durant el qual es col·locà una placa al mas Ballester. En aquells moments, es demanà a la Generalitat de Catalunya que assignés una llamborda de memòria (*Stolperstein*) al nostre municipi.

Per últim, l'any 2018 es feu un homenatge als dos cristinencs afusellats durant la dictadura: Joan Llambí i Marià Vendrell, alhora que es descobria una placa a la plaça Baldiri Reixac.

En aquesta mateixa línia és on se situa la publicació *La repressió franquista a Santa Cristina d'Aro (1939-1944)*, producte de la recerca feta per l'autora Pilar Francès, a qui agraïm molt la implicació. També voldria donar les gràcies a La Principal de la Bisbal per la col·laboració i bona disposició en aquests actes de memòria històrica.

És així, tot reconeixent i recordant el nostre passat, que podem millorar el futur.

Tina Gorina i Faz

Regidora de Cultura, Patrimoni, Biblioteca i Arxiu Municipal

Introducció

El deure cívic, el compromís democràtic i la recuperació de la memòria de temps passats però encara recents i conflictius ens han portat a recollir en aquest llibret els noms de les persones que més directament van patir els efectes repressors de la dictadura del general Franco: setze empresonats —dos dels quals foren afusellats— i un exiliat que fou deportat als camps nazis.

Els dos primers i l'últim ja eren coneguts. Dels altres, en canvi, no se'n sabien els detalls. El treball de Pilar Francès ens endinsa en la Causa General, en els expedients dels sumaríssims i en altres fonts documentals i orals que testimonien el pas d'aquests cristinencs per presons i camps. Per últim, s'expliquen breument uns altres quatre casos als quals se'ls obrí un expedient sumaríssim, però que no es corresponen amb la tipologia de persona cristinenca represaliada pel franquisme.

Aquest seria el segon llibret dins de la línia dedicada a la memòria cívica i democràtica, després del de *Dones amb valors a Santa Cristina d'Aro*, de l'any 2013.

Jordi Gaitx Moltó

Tècnic de l'Arxiu Municipal

En una de les cartes de la temperamental Pepita Costa, muller d'Àngel Sala, que les seves netes han tingut la gentilesa de deixar-me llegir, vaig trobar una frase que coprèn: *Siempre sueño guardias sibiles y cosas de tener po*. Era la resposta que donava al seu marit quan aquest li demanava que li expliqués coses boniques. No podia, pobrissona, perquè la situació d'aleshores, l'ofegava. Racionament, fam —mesos sencers sense pa blanc!—, impostos exorbitantment cars, misèria, plors d'amagat i en silenci... Moltes dones estaven soles i ben desemparades, mentre ells eren fora.

Aquestes quatre ratlles són per homenatjar-les, així com els seus fills, aquells ninets que, amb la vareta màgica dels somnis, s'engiponaven una pilota o una nina amb retalls de cartró mentre esperaven abraçar els seus familiars per poder gaudir amb alegria d'aquella paraula anomenada «llibertat».

Afortunadament, a dia d'avui, és ben nostra. Que ho sigui, per sempre més!

Pilar Francès

Escriptora

La «Causa General de la revolució marxista» a Santa Cristina d'Aro

01

Portada de la «Causa General de la revolució marxista a Santa Cristina d'Aro». [AHN. FC-CAUSA_GENERAL1431.Exp.27].

El ramo separado núm. 27 de la CAUSA GENERAL de la revolución marxista en GERONA y su provincia correspon a Santa Cristina d'Aro. La porta el fiscal instructor, Eugenio Carballo, juntament amb el secretari, Ramon Grau. Consta de 83 pàgines i s'instrueix el 25 d'agost de 1941 quan Carballo demana que es trobin els oportuns testimonis per esbrinar els fets delictius comesos a la vila durant el «domini roig». Es fa estrany, perquè la majoria d'ells ja ha patit un consell de guerra i són a la presó, tot acomplint la pena; d'altres es troben a l'exili i dos d'ells han mort afusellats.

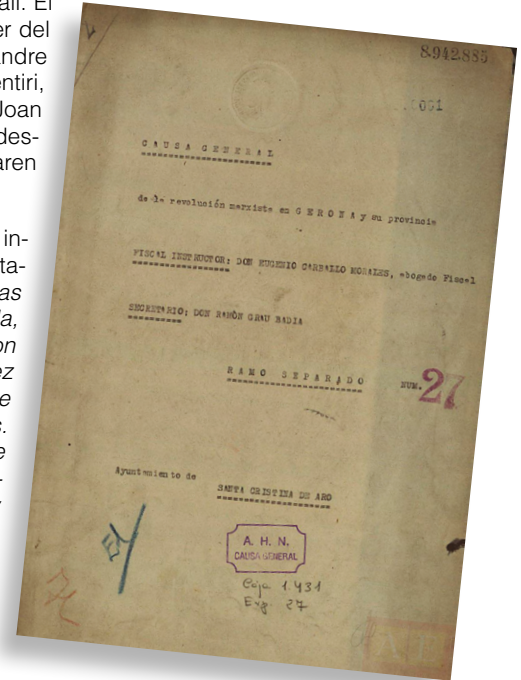
Separat per peces, n'hi ha un total d'onze: *Pieza Principal, Alzamiento Nacional, Cárceles y Sacas, Checas, Justicia roja, Prensa, Pieza actuación de las Autoridades Gubernativas locales, Delitos contra la Propiedad e informe de las Cámaras Oficiales de Comercio e Industria, Banca, Persecución religiosa, Tesoro artístico y Cultura roja.*

El 18 d'octubre de 1940 l'alcalde Joan Quer enviava al fiscal les dades que havia pogut esbrinar. Segons ell, no hi va haver cap mort violenta ni cap assassinat contra persones residents a Santa Cristina d'Aro. En canvi, es van trobar un total de sis cadàvers, assassinats per arma de foc. El 26 de juliol de 1936 dos cossos al cementiri, dels calongins Lluís Faig, fuster de 54 anys, i Enric Displàs, pagès de 53; i dos més a

la carretera de Romanyà, els mossens Ramon Carbó de Llagostera i Josep Puigdevall. El 4 d'agost, a prop d'un mas, el cadàver del mossèn de Caldes de Malavella, Leandre Mir, de 72, i l'11 de setembre al cementiri, el del jornaler de Cassà de la Selva, Joan Maruny, de 56. En tots els casos es desconeixen els sospitosos que participaren en els crims i on localitzar-los.

Pel que fa a la relació de turments, incendis, saquejos, etc., l'alcalde detallava el següent: *24-7-36: A primeras horas de la tarde, llegaron a esta villa, unos cuantos hombres y prendieron fuego a la Iglesia Parroquial; una vez cometido el hecho se largaron a donde procedían que se supone de Palamós. 3-2-39: En una fábrica de tapones de corcho, los rojos la habilitaron por depósito de esencia para la aviación y antes de ser liberada esta población le prendieron fuego.*

El 7 de gener de 1942 el fiscal demana a l'alcalde Quer si es van enterrar cadàvers fora dels cementiris o si hi ha fosses comunes. Ell respon que es van assassinar tres capellans —citats anteriorment—, que no exercien a la vila, els cossos dels quals s'enterraren en els boscos de Bell-lloc i Romanyà. El 4 de juliol de 1939, per ordre del go-

El 7 de gener de 1942 l'alcalde Quer assegurava al fiscal que instruïa la Causa General contra Santa Cristina d'Aro, que dins del cementiri hi havia enterrats *dos soldados del derrotado ejército de Negrín*, que havien mort quan els Nacionals entraren a la vila. Tot i la cerca que hem fet, ens ha estat impossible localitzar-los. A la imatge, l'alcalde Josep Suñer i el paleta Pitu Bertran davant d'un bloc de ninxols, el dia de la inauguració del cementiri nou, el 14 de desembre de 1936 [AMSCA, 15.26, 00852].

vernador civil, reberen sepultura en el cementiri de Llagostera. Pel que fa a dins d'aquests, assegura que no hi ha enterrada cap víctima ni hi ha fosses i remarca que: *solamente, hay enterrados dos soldados del derrotado ejército de Negrín, que con ocasión de la liberación de esta población por las Gloriosas Tropas de nuestro Invicto Caudillo, encontraron la muerte al querer resistir a las últimas tropas mencionadas. Se desconocen los nombres de dichos soldados, ni se guarda, antecedentes o referencias de los mismos.*

El 9 de març de 1942 el fiscal sol·licita a l'alcalde Quer ampliar dades, els familiars dels assassinats i les persones sospitoses de participació en els crims perquè: *en la casilla correspondiente, ese Ayuntamiento no facilita dato alguno, debiendo subsanarse dicho defecto procurando facilitar cuantos datos pueda obtener.* Al mateix temps vol una valoració dels danys ocasionats a l'església i al magatzem de suro, així com dels fets i el nom dels individus del Comitè i on es troben.

El 23 de març de 1942 l'alcalde li respon que ho desconeix perquè són veïns de Calonge com els assassins. *Eran milicianos proceden-*

tes de otros términos, suponiéndose que los que saquearon la Iglesia eran de Palamós y los de la fábrica soldados del ejército de Negrín. La valoració dels danys, l'adjunta.

A la pàgina trenta hi trobem la carta de l'alcalde de Calonge, Alfons Vidal, de 20 de març de 1942, on cita com a persones sospitoses de la participació en els assassinats: *José Bujons, Buenaventura Esteve, José Ballesta, Enrique Creus, Pedro Tubert, Alfonso Vila y otros, ausentes de la villa ignorándose donde se hallan.*

A la pàgina trenta-u hi llegim la valoració detallada dels danys, per part de mossèn Salvador Duran: *Alhajas, altares, ropas, bancos, armonium, campanas, monumento, candelabros, confesionarios*, per un import total de 131.800 pessetes; i a la següent, la dels apoderats de «Manufacturas del Corcho Armstrong», amb data 16 de març de 1942, per un import de 13.891 pessetes i s'ignora qui perpetrà els actes. A més afirmen que: *Dicha finca la destinaban a almacén de primeras materias, sin que sufrieran transformación en la misma, no se constituyó ningún Comité Obrero de Control. Durante el período marxista cierto número de milicianos rojos, cuyos nombres y paradero desconocemos, sin tener para nada en cuenta nuestras protestas, se instalaron en el local, utilizándolo para depósito de gasolina e incendiándolo poco antes de la liberación.*

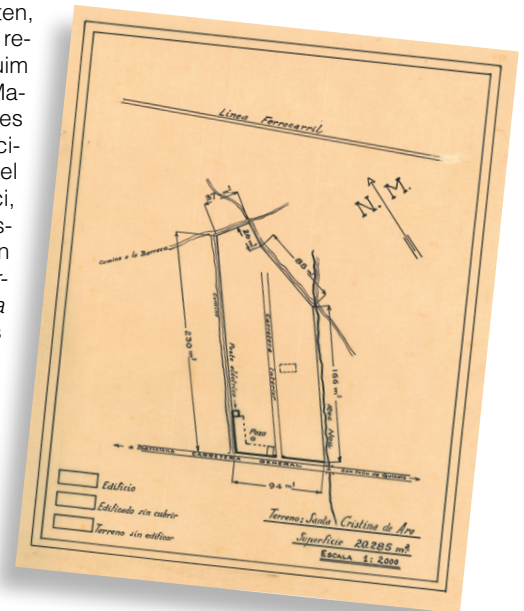
Tot seguit trobem els qüestionaris que el fiscal ha enviat a la Guàrdia Civil i a la Delegació Local d'Informació de la *FET y de las JONS*. Els retornen omplerts i signats a principis de novembre de 1941 i, ambdós, gairebé són idèntics.

Tot i no haver-hi disturbis greus ni atropellaments contra persones, sí que en pateixen les propietats. Sobre l'actuació de les autoritats locals, afirmen que foren relativament bones, moderades, sobretot en respectar la vida de la «gent d'ordre», tot i que donaven suport als qui presentaven querelles contra els propietaris. La Falange assenyala la tala d'arbres i les incautacions de propietats com a fets destacables. Pel que fa a la propaganda i «excitació» a la violència, coincideixen que les feien a favor del marxisme.

Demanats si hi hagué o no, un cop produït l'Aixecament Nacional, actes de participació en pro del mateix, afirmen que no perquè a Santa Cristina d'Aro com a d'altres pobles consistí en estar a l'expectativa. Ningú no sufocà els intents d'adhesió perquè tal i com ho descriu la Guàrdia Civil: *por no haberse sumado nadie no pudieron ser vencidos, ya que como queda dicho los pocos elementos que habían en la localidad que pensaban en Nacional se limitaron a permanecer atentos a cuanto ocurría en la provincia y en todo caso a esperar órdenes de las autoridades superiores que se hubiesen adueñado de la situación.*

Un cop implantat el «*dominio rojo*», sembla ser que no hi hagué actes d'execució o col·laboració, *respetando todas las vidas*. Quant als inspiradors del «*terror marxista*» citen, en tant que membres dels comitès revolucionaris, Artur Lloveras, Joaquim Pey, Francesc Sala, Joan Llambí i Marià Vendrell. Pel que fa als membres del jutjat municipal —el jutge municipal, Joaquim Pla, el suplent, Miquel Rosés, i el fiscal, Francesc Maurici, i el suplent, Josep Provencal— asseguren que prengueren part en els assumptes tot i que *en sus cargos mostraron una actitud pasiva e imparcial*. Com a dirigents dels sindicats assenyala Joaquim Pey, Joaquim Bou, Joan Llambí, Josep Costa, Jaume Purtés i Joan Aiguaviva. Com a dirigents dels partits polítics del Front Popular, Artur Lloveras, Josep Suñé, Lluís Clara, Llorenç Xirgu, Miquel Dausà, Francesc Camps i els germans Francesc i Àngel Sala. Els elements d'acció que capitanejaren patrulles o tingueren una acció destacada foren, segons ells, Joaquim Pey, Joan Llambí, Lluís Clara, Miquel Dausà i Marià Vendrell. Els agitadors i propagandistes destacats, Llorenç Xirgu, Jaume Costa, Àngel Sala, Josep Suñé i els germans Artur i Josep Provencal.

Plànol de la planta del magatzem de «Manufacturas del Corcho Armstrong SA» al carrer Teulera de Santa Cristina d'Aro —on ara hi ha Suberolita SA—. Les instal·lacions foren malmeses durant la retirada. [MSP. Fons «Manufacturas de Corcho Armstrong S.A.» CdD Ramir Medir].

Districte: Santa Cristina d'Aro
 País: País Valencià
 Comarca: Santa Empedrat

Mobilització general volum de les Milícies Antifeixistes

MILICIAS MARCALES

Nº	NOM	EDAT	PROFESSIÓ	ANIVERSARI	GRUP	ACTES QUE INTERESSA	DETALLS	CONDICIONS DE DETENCIÓ	CONDICIONS DE LIBERTAT
1	Jordi de la Cruz	29	Industria	1936	1	Detenció	Detenció	Detenció	Detenció
2	Jordi de la Cruz	29	Industria	1936	1	Detenció	Detenció	Detenció	Detenció
3	Jordi de la Cruz	29	Industria	1936	1	Detenció	Detenció	Detenció	Detenció
4	Jordi de la Cruz	29	Industria	1936	1	Detenció	Detenció	Detenció	Detenció
5	Jordi de la Cruz	29	Industria	1936	1	Detenció	Detenció	Detenció	Detenció
6	Jordi de la Cruz	29	Industria	1936	1	Detenció	Detenció	Detenció	Detenció
7	Jordi de la Cruz	29	Industria	1936	1	Detenció	Detenció	Detenció	Detenció
8	Jordi de la Cruz	29	Industria	1936	1	Detenció	Detenció	Detenció	Detenció
9	Jordi de la Cruz	29	Industria	1936	1	Detenció	Detenció	Detenció	Detenció
10	Jordi de la Cruz	29	Industria	1936	1	Detenció	Detenció	Detenció	Detenció
11	Jordi de la Cruz	29	Industria	1936	1	Detenció	Detenció	Detenció	Detenció
12	Jordi de la Cruz	29	Industria	1936	1	Detenció	Detenció	Detenció	Detenció
13	Jordi de la Cruz	29	Industria	1936	1	Detenció	Detenció	Detenció	Detenció
14	Jordi de la Cruz	29	Industria	1936	1	Detenció	Detenció	Detenció	Detenció
15	Jordi de la Cruz	29	Industria	1936	1	Detenció	Detenció	Detenció	Detenció
16	Jordi de la Cruz	29	Industria	1936	1	Detenció	Detenció	Detenció	Detenció
17	Jordi de la Cruz	29	Industria	1936	1	Detenció	Detenció	Detenció	Detenció
18	Jordi de la Cruz	29	Industria	1936	1	Detenció	Detenció	Detenció	Detenció
19	Jordi de la Cruz	29	Industria	1936	1	Detenció	Detenció	Detenció	Detenció
20	Jordi de la Cruz	29	Industria	1936	1	Detenció	Detenció	Detenció	Detenció
21	Jordi de la Cruz	29	Industria	1936	1	Detenció	Detenció	Detenció	Detenció
22	Jordi de la Cruz	29	Industria	1936	1	Detenció	Detenció	Detenció	Detenció
23	Jordi de la Cruz	29	Industria	1936	1	Detenció	Detenció	Detenció	Detenció
24	Jordi de la Cruz	29	Industria	1936	1	Detenció	Detenció	Detenció	Detenció
25	Jordi de la Cruz	29	Industria	1936	1	Detenció	Detenció	Detenció	Detenció
26	Jordi de la Cruz	29	Industria	1936	1	Detenció	Detenció	Detenció	Detenció
27	Jordi de la Cruz	29	Industria	1936	1	Detenció	Detenció	Detenció	Detenció
28	Jordi de la Cruz	29	Industria	1936	1	Detenció	Detenció	Detenció	Detenció
29	Jordi de la Cruz	29	Industria	1936	1	Detenció	Detenció	Detenció	Detenció

Llistat amb el nom dels vint-i-vuit cristinencs que formaren part del Comitè de Milícies Antifeixistes de Santa Cristina d'Aro quan esclatà la Guerra Civil. [AMSCA, 01.01, L111, 1936-0001].

En l'apartat sobre els assassins, col·laboradors, inductors i «excitadors» a l'assassinat, ambdós organismes ometen els noms perquè no n'hi va haver cap, i la Falange remarca el següent: *afortunadamente a Dios gracias en esa Demarcación no se efectuó ningún asesinato ni siquiera detención de la gente de orden, todo lo contrario, ya que en cierta ocasión los dirigentes rojos locales tuvieron*

que imponerse a un grupo de desalmados forasteros que querían asesinar a unas cuantas personas de orden, lo que no les fue posible lograr a pesar de intentarlo repetidas veces, debido a la tenaz oposición que los dirigentes locales hicieron para evitarlo.

Durant el «dominio rojo» afirmen que no es van publicar diaris ni hi hagué emissora de ràdio.

A continuació pregunten pels procediments usats en l'organització del «terror marxista». La forma habitual d'actuar dels dirigents i col·laboradors és, segons ells, bastant pacífica. Se celebraven reunions al local d'en Joan Balmaña, on s'hi instal·là la seu del comitè CNT-UGT i, més tard, l'Ajuntament i el local d'Abastiments.

No existiren presons, ni llocs on fer comparèixer

les víctimes. No hi hagueren vexacions ni maltractament de paraula i obra, com tampoc casos d'acarnissament o major crueltat, ni víctimes.

En ser preguntats per les maneres de prendre les resolucions o acords, la Falange assegura que *toda vez que las represalias fueron escasas, pues únicamente se conocen las de incautaciones de fincas, se ignora los acuerdos tomados entre los dirigentes.*

A l'apartat de la formació de «milícies roges» amb destí als fronts de combat asseguren que es va fer a base de voluntariat i, més tard, per la crida de quintes, segons ordres del govern. No hi hagué cap element destacat en la direcció d'aquestes operacions, ja que asseguren que *cada uno obró por su cuenta*; ni agrupació de milícies per part de partits polítics ni sindicals i afirmen que *la gran mayoría de ellos por el temor al ser llamado su reemplazo se alistaron forzosamente*. N'hi hagué, emperò, que no ho feren, i s'emboicaren. Llurs famílies, asseguren que, d'una manera encoberta, van ser més o menys perseguits, sense que per això els arribessin a maltractar.

Sobre els fets més destacats que es produïren a Santa Cristina d'Aro en relació amb la persecució religiosa, coincideixen a indicar que l'església i alguna «ermita» van ser saquejades, excepte la de Solius que quedà intacta. No hi hagué cap acte contra el patrimoni artístic ni

cultural i dins de les propietats privades, confiscaren i destruïren roba i mobiliari. Pel que fa als bancs, la indústria i el comerç, no es perseguiren i, en relació amb l'agricultura, reconeixen que es millorà en algun lloc.

I finalment relaten com es va produir «l'alliberament» de la vila. *Por la llegada de las Tropas Nacionales el día 4 de febrero de 1939, liberando dicho pueblo la División de las Flechas Azules.* L'actitud dels veïns asseguruen que *fue con gran contento y satisfacción por los elementos de orden que habían sufrido persecución a las cuales por temor o causas ignoradas se agregaron gran parte del vecindario.*

Quant als «vençuts», diuen que *al efectuarse la desastrosa retirada roja y antes de la liberación mezclados con los demás rojos lograron pasar la frontera.* Aquests són Josep Suñé i Lluís Clara, conegut per en «Cisanya»; Francesc Camps i Joaquim Dausà, que suposen a França, tot i que ignoren on. El 7 de novembre de 1941 afegeixen aquesta nota: *Los individuos arriba indicados y que se distinguieron más durante la dominación marxista se encuentran en Francia o lugar desconocido hasta la fecha, otros de los destacados se encuentran en la cárcel sufriendo condena y algún otro de menos responsabilidad no obstante de haber estado encarcelado se encuentra en su domicilio gozando de libertad condicional o definitiva.*

Ves per on, ometen els dos afusellats.

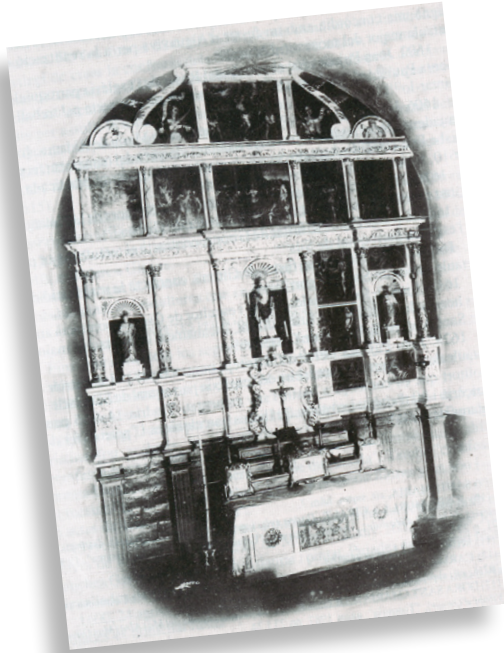
A les planes finals, llegim les declaracions dels pares de mossèn Puigedevall, i una de nova de l'alcalde i del mossèn de Santa Cristina d'Aro, en què valoren els danys causats dins de l'església i precisen el nom de les persones sospitoses d'haver-los ocasionat.

El 25 de gener de 1944, l'alcalde Quer declara sobre els danys produïts a l'església parroquial i de les persones que perpetraren tals sacrilegis només en coneix el nom d'una: l'agutzil, Lluís Clara, «fugat» a França.

Seguidament, llegim la de mossèn Duran: *Daños ocasionados en la Iglesia Parroquial: Derrumbamiento de siete altares, uno de los cuales era de un valor incalculable por su antigüedad y sus pinturas que databan del siglo XV. Un altar dedicado a Nuestra Sra. del Rosario de estilo barroco, cuyas cinco imágenes eran todas de talla y cuyo valor no puede fijarse por no ser perito en cuestión de antigüedades. Todos los ornamentos necesarios para el Monumento de Semana Santa. Bancos. Dos confesionarios. El armonium. Sillas. Dos campanas. Alhajas, entre las cuales pueden destacarse la Custodia y un relicario de la Patrona de Santa Cristina. Todas las ropas necesarias para el uso del culto*

Lluís Clara Vidal marxà a França durant la Retirada i sabem del cert que estigué tancat al camp d'Argelés entre juliol i setembre de 1940. Quan sortí, s'instal·là a Cotlliure i feu venir la seva esposa Montserrat i el seu fill Aureli. No abandonà mai la lluita armada, perquè un cop els tingué instal·lats, marxà al costat dels maquis. En aquesta fotografia el veiem acompanyat del seu nét Philippe, tot passejant per la bella platja cotlliurenca. [Editor: R. Frossard (Lyon). Arxiu particular Valérie Clara].

A primera hora de la tarde del 24 de juliol de 1936 uns quants homes van arribar a Santa Cristina d'Aro i van calar foc a l'església parroquial. En acabat, segons l'alcalde Quer, van marxar suposadament cap a Palamós. Aquest altar barroc dedicat a Nostra Senyora del Roser, amb cinc talles de fusta i pintures, d'un valor incalculable, quedà força malmès, segons afirmà mossèn Duran a la Causa General. [Autor: Soler i Batlle. Procedeix de: Esteva i Cruañas, Lluís; Bautista i Parra, Jordi. «El retaule renaixentista de Santa Cristina d'Aro», dins *Estudis del Baix Empordà*, 12, 1993].

católico. El tálamo. Las arcas de las cofradías que existían en cada uno de los altares. Candelabros de plata. Dos vestidos de las imágenes y cera para el culto, no pudiendo precisar la cantidad que existía en aquel momento. Com tampoc pot donar els noms de les persones sospitoses, tot i que, segons referències, van ser de Palamós.

Segons ell, els fets van anar així: *el día 24 de julio de 1936, a las nueve de la mañana, se presentó en la casa Rectoral, donde precisamente hoy se halla constituido el Juzgado, el vecino que fue de esta misma localidad, Luis Clara Vidal, conocido vulgarmente con el apodo de «Cisanya» quién, le preguntó si tenía las llaves de la Iglesia y habiendo contestado afirmativamente, el aludido Luis Clara exigió su entrega, afirmando que él se hacía responsable de todo cuanto ocurriese y pudiese ocurrir en la citada Iglesia. Que desde aquel momento, no supo ya nada más hasta que el día 26 del citado mes y año, supo que se habían presentado los aludidos vecinos de Palamós y habiendo cometido los desmanes y sacrilegios citados.*

El 16 de maig de 1944 el dictamen pericial eleva els danys ocasionats a l'església parroquial a 171.044 pessetes.

Finalment, el 23 d'abril de 1945, trobem la declaració dels pares de mossèn Puigdevall. *Su hijo sacerdote afiliado al Tradicionalismo de 27 años de edad fue detenido por el comité revolucionario de Llagostera el 15 de Agosto siendo conducido a Gerona en el local Artillería. Su cadáver presentaba heridas de arma de fuego. Personas sospechosas de participación en el crimen el expresado comité y paradero: se ignora y según noticias han sido asesinados.*

Fins aquí, un resum dels fets més importants que es citen dins la Causa General contra Santa Cristina d'Aro, una peça cabdal de la repressió franquista per castigar a tots aquells qui, de bon principi, es manifestaren obertament a favor de la República i en contra del feixisme.

Joan Llambí Albertí

Pena de mort, executat l'11 de maig de 1939

Fill de Jaume i Francesca, nasqué al barri de l'Església, de Santa Cristina d'Aro, el 13 de maig de 1912. De jove s'involucrà en les activitats socials i gaudí de molts carnivals amb la «Penya els Tranquils». No es casà mai i treballà de paleta.

A les eleccions de febrer de 1936 votà a favor del Front Popular, candidatura a la qual donà suport en tot moment. Quan esclatà la Guerra Civil, el juliol de 1936, formà part del Comitè de Milícies Antifeixistes que s'organitzà al poble, per la CNT. Atès que havia fet el servei militar, li entregaren un mosquetó. No era l'única arma de foc que posseïa, perquè en una armeria de La Bisbal adquirí una pistola i la duia sempre a sobre.

Inicialment, confiscava els vehicles i la gasolina de la gent benestant. Quan arribà l'ordre de baixar les campanes de l'església parroquial, així com les de la contrada, acatà ordres. Al front necessitaven municions que fabricarien un cop les tinguessin foses. Protagonitzà un fet, junt amb l'agutzil Lluís Clara, de conseqüències nefastes, quan anaren a buscar el campaner de Solius perquè els digués on tenien amagades les armes. L'amenaçaren de mort davant del seu pare i aquest quedà tan trasbalsat que, uns mesos després, morí a causa del tropell.

Acabada la guerra, dos falangistes guixolencs el detingueren, el març de 1939. L'acusaren de ser d'esquerres, de custodiar les armes del Co-

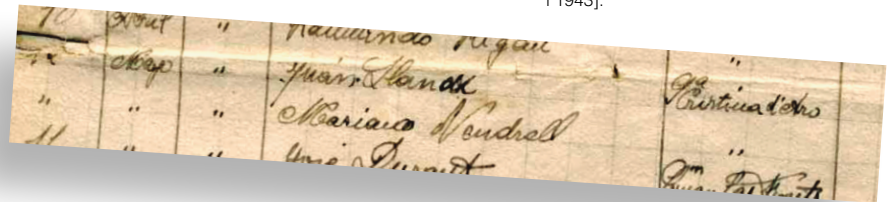
mitè a casa seva i de sembrar el terror allà on anava —sumaríssim d'urgència núm. 200—. A finals de mes se celebrà el consell de guerra a Girona, junt amb vuit homes més. El fiscal demanava la pena de mort per a cinc d'ells. A quatre els commutaren per a presó perpètua, a en Joan, no. El 4 de maig l'auditor de guerra confirmava que el *Caudillo* s'havia assabentat de la condemna. Sis dies més tard entrava en capella i la matinada del dia 11 se l'endugueren al cementiri on, a tocar d'un mur, quatre bales li esbardellaren el pit.

El seu pare morí un temps després, de pena, segons explicà Pepita Costa en una carta que envià al seu marit, Àngel Sala, a la presó. La nit que deixà aquest món, el 2 d'abril de 1940, l'home es tornà boig i cridà el seu nom entre udols de desesper. Al seu enterrament hi acudí la màxima autoritat local, aquell qui, en els informes, assegurà que en Joan era un *destacado extremista en ideas anárquicas dando siempre un mal ejemplo a las personas de buena voluntad y decentes*. Hipocresia en estat pur.

Als catorze anys, Joan Llambí, anava a l'Escola Nacional que dirigia el mestre Bonaventura Mir. Aquesta fotografia es va fer amb el grup de nens l'any 1927. [AMSCA, 14.16, 00024].

Cada vegada que un pres abandonava la presó de Girona o la de Salt, camí del cementiri, Josep Figueras anotava la data de l'afusellament, el nom i cognom, i on residia. Joan Llambí i Marià Vendrell hi consten inscrits l'11 de maig de 1939. Aquella matinada executaven en Joan, no pas en Marià, qui moriria uns mesos més tard, el 28 de juliol. [AMS. Llistat de presos de la presó de Girona i Salt que van ser executats entre 1939 i 1943].

03

Marià Vendrell Reixach

Pena de mort, executat el 28 de juliol de 1939

Retrat de Marià Vendrell fet a l'estudi Sabater de Sant Feliu de Guíxols. [AMSCA, 15.26, 09002. Cessió de Júlia Vendrell].

En aquesta fotografia, feta davant del porxo del Mas d'en Ramon, en Marià ja era mort. D'esquerra a dreta, el seu fill Josep, un nebot, el seu sogre Josep Canals, els seus fills Dolores i Eugeni, la seva sogra Catalina Alsina i la seva vídua Maria. [Arxiu particular Júlia Vendrell].

JIMÉNEZ, Àngel. *Temps de carros i carretes* (s. XIX-XX). Taller d'Història. Curs 1999-2000. Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols.

Nasqué a Llagostera el 10 d'agost de 1898. Fill de Josep i Francesca, de jove vingué a viure a Santa Cristina d'Aro i es casà amb la filla del mas del Molí dels Frares, Maria Canals, amb qui tingué tres fills, Josep, Dolores i Eugeni.

Treballava de xofer a Can Dispès de Sant Feliu de Guíxols i ajudava els sogres en les feines del camp. Home d'esquerres, abans de la guerra estava afiliat al Sindicat d'Agricultors. Formà part del Comitè de Milícies Antifeixistes per Esquerra Republicana de Catalunya i li entregaren un fusell. N'era el xofer i solia acompanyar el president Artur Lloveras a cobrar les multes que imposaven per fer front a les despeses. En una ocasió es desplaçaren a casa del guixolenc Sibils i acordaren, sense cap mena de violència, que pagués 500 pesetes setmanals.

L'agost de 1936 li encomanaren un servei que amb el temps el perjudicà. Algú

localitzà dos cossos prop del Mas Gran, de Romanyà —probablement, els dels calongins Lluís Faig i Enric Displàs que s'esmenten a la Causa General—, i ell

acompanyà amb un cotxe confiscat, el jutge municipal, l'agutzil i el secretari de l'Ajuntament, per aixecar els cadàvers a fi d'enterrar-los en una fossa al cementiri de Romanyà.

Un cop dissolt el Comitè, fou uns mesos conseller de l'Ajuntament per la CNT, entre octubre de 1936 i maig de 1937. Tanmateix, sembla ser que després es reclougé a casa, com si hagués quedat coprès pel que li havia tocat viure en aquells temps tan difícils.

L'abril de 1939 fou detingut per la Guàrdia Civil. En el seu primer atestat l'acusen d'element extremista i, com a xofer, d'actuar en tots els casos, un dels quals l'assassinat de dos individus, els dos homes trobats morts a Romanyà. Ell, en tot moment, ho negà: prestava els serveis que li ordenaven. El dia 14 s'inicien les actuacions contra ell —i nou cristinencs més— amb el sumari més urgent n.º 514. El 12 de maig se celebrà el consell de guerra i el condemnaren a pena de mort. No fou fins al juliol que es confirmà que *S.E. el Jefe del Estado, noticiada de que le ha sido la parte dispositiva de la sentencia que pronunció el Consejo de Guerra Permanente n.º 3, se da por ENTERADO de la pena impuesta a Mariano Vendrell Reixach.*

L'execució es dugué a terme dos mesos després, la matinada del 28 de juliol, i el seu cos, foradat per les bales feixistes, reposa a la fossa comuna del cementiri de Girona al costat de més de mig miler de malaventurats.

Artur Lloveras Recolta

Vint anys de reclusió temporal

04

Nasqué a Santa Cristina d'Aro el 27 de maig de 1883. Fill de Josep i Narcisa, era taper. No es casà mai i solia freqüentar Can Barnés, on li agradava fer-hi un cafè, copa i puro, envoltat de tertulians.

Republicà Federal, contrari al *Movimiento*, formà part del Comitè de Milícies Antifeixistes, on arribà a ser-ne uns mesos president. Per aquell temps fou l'encarregat d'anar a cobrar les multes que es van imposar per recaptar fons per a les despeses del Comitè. Disposava d'una escopeta, segons ell, «per a defensa personal». Aquest no era el parer dels seus delators perquè l'acusaren de fer-la servir per atemorir la gent. Tampoc no s'escapà que el titllessin de «marxista», ja que segons llegim a l'atestat de la Guàrdia Civil *tuvo en todos los órdenes una actitud muy destacada haciendo propaganda intensa de las ideas comunistas, diciendo que ya habían desaparecido los ricos y que todo pasaba al pueblo.*

El 24 de març de 1939 fou detingut i empresonat a Sant Feliu de Guíxols. Uns dies més tard, el 31, s'iniciaren les actuacions contra ell —i vuit cristinencs més— amb la causa acumulada núm. 78. L'auditor de guerra separà la seva, i les de Josep Dausà i Joaquim Pey, en el sumaríssim d'urgència núm. 473.

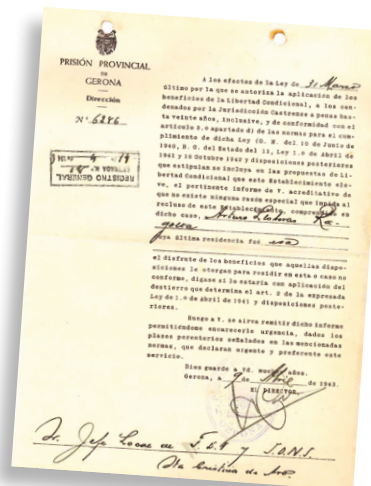
Als 55 anys afrontà un consell de guerra, ce-

lebrat a Girona el 12 de maig d'aquell mateix any, en què el fiscal li demanava la pena de reclusió perpètua. Finalment el condemnaren a vint anys de reclusió temporal. Els passà a la presó de Girona, la que estava situada dins del Seminari, i a partir de 1942, a la de Salt, a l'antic convent de les Clarisses.

La seva amiga Maria Barnés li feia arribar tabac a través de la Pepita Costa, muller d'Àngel Sala, i cigars —quan en trobava!—, per alleugerir-li l'estada entre reixes.

Fou posat en llibertat el juliol de 1944, moment en què aconseguí l'indult. Tornà a Santa Cristina d'Aro, on residí fins la seva mort esdevinguda el 24 de novembre de 1961.

Portada de la causa acumulada núm. 78 contra els cristinencs A. Lloveras, J. Dausà, J. Pey, J. Bou, J. Clarà, P. Garriga, B. Roig, J. Amagat, J. Purtés i M. Vendrell. [ATMTB].

El 9 d'abril de 1943, el director de la presó de Girona, demana al cap de la Falange de Santa Cristina d'Aro que li notifiqui si el pres Artur Lloveras Recolta pot gaudir de la llibertat condicional al poble o si per contra cal desterrar-lo [AMSCA, 10.06, D111, 1942].

05

Joaquim Pey Sardà

Vint anys de reclusió temporal

El 27 de juliol de 1936 la Generalitat de Catalunya creà l'Escola Nova Unificada. Havia de ser l'escola del poble per a tots els infants de la nació. Des del parvulari fins a la universitat, gratuïta, laica, igualitària, amb coeducació i en llengua catalana. A Santa Cristina d'Aro les autoritats tenien previst instal·lar-la a Romanyà de la Selva, a la propietat de Can Cama. Joaquim Pey fou un dels encarregats de confiscar la casa als seus amos [AMSCA, 14.16, 04587].

Nasqué un 30 de novembre de 1901 al barri Salom de Santa Cristina d'Aro. Fill d'Isidre i Rosa, treballava a bosc i coneixia les Gavarres com el palmell de la mà.

Mai no va pertànyer a cap partit polític. Simpatitzava amb les esquerres, sempre les votà. S'afilià a la CNT per poder treballar i quan esclatà la Guerra Civil formà part del Comitè de Milícies Antifeixistes, armat d'un fusell, en

representació del sindicat. Durant vuit dies ocupà el càrrec de vicepresident, però ho deixà per discrepàncies amb la resta de membres.

Pel Comitè, cobrava les multes que aquest imposava als propietaris per fer front a l'atur forçós i al pagament de la milícia a Barcelona. Un cop acompanyà el president fins a Girona per recaptar mil pessetes del senyor Cama. Quan es talaren els arbres de la propietat del senyor Almeda a Romanyà, hi era present i la llenya s'envià a Sant Feliu de Guíxols per a les calderes de la fàbrica de gas. Intervingué finques de morosos, les d'aquells que es negaven a pagar els impostos autoritzats per la

Generalitat, com la d'en Cama de Romanyà, on tenien previst obrir-hi l'Escola Nova Unificada.

No anà al front. Quan entraren els Nacionals, ell encara feinejava a bosc, cercava rabasses per fer carbó. El detingueren el març de 1939. Passà uns mesos a la presó de Sant Feliu de Guíxols fins que el traslladaren a Girona pel consell de guerra que se celebrà el 12 de maig del mateix any. Dins del sumaríssim d'urgència núm. 473 hi llegim que l'acusen de talar indiscriminadament arbres de les propietats confiscades, de vendre's la llenya i d'apropiar-se dels diners. Segons els delators, gràcies al cinisme d'autoanomenar-se «cap forestal», es quedava amb els diners robats i duia una vida *completamente desahogada*. El fiscal demanà la pena de presó perpètua i finalment el condemnaren a vint anys de reclusió temporal.

La seva germana Maria li duia menjar —no estava racionat— i roba neta. Sortí en llibertat condicional el Nadal de 1942. Els seus pares encara ho pogueren veure. Treballà sempre a bosc i visqué acompanyat dels seus dos germans.

Morí a Santa Cristina d'Aro el 9 de març de 1961 a l'edat de 57 anys.

Jaume Clarà Pi

Quinze anys de reclusió temporal

06

Nasqué a Santa Cristina d'Aro el 29 de setembre de 1886. Fill de Joan i Teresa, vivia al barri Salom i treballava al camp. Es casà amb Carme Oliveras i tingueren dues filles, Montserrat i Maria.

Home d'esquerres i compromès, abans de la guerra, ja estava afiliat a l'Esquerra Catalana. Un cop esclata, se syndica a la UGT i entra a formar part de l'Ajuntament com a conseller.

El detingueren a principis de març de 1939 i el tancaren a la presó de Sant Feliu de Guíxols. En l'atestat de la Guàrdia Civil hi llegim: *sujeto de pésimos antecedentes morales y ideológicos, era amigo de lo ajeno. Se considera partícipe o por lo menos encubrir en sínfin de saqueos y robos que durante toda la denominación marxista cometió su hijo político, hoy huido, Luis Clara, actuó destacadamente en todos los conceptos siendo su mayor actividad en buscar y denunciar a los que se hallaban escondidos, huyendo de su incorporación al ejército rojo.*

Tant la Falange com l'alcalde Mont, reiteren el fet de ser un gran encobridor dels actes vandàlics comesos pel seu gendre.

El 14 d'abril s'inicien les actuacions contra ell en el sumaríssim d'urgència núm. 514. El 2 de maig nega totes les acusacions que li fan i es ratifica en el fet de ser d'esquerres. Deu dies després, se celebra el consell de guerra a Girona. El fiscal demana per a ell una pena de dotze anys i un dia de reclusió temporal. Finalment, n'hi cauen quinze.

Després d'uns mesos a la presó de Girona, el 18 de març de 1940 ingressa al *Campamento Penitenciario de Belchite*. Calen mans per construir un nou poble a tocar del vell, arrasat durant la batalla de Belchite que tingué lloc a finals d'agost i principis de setembre de 1937 en l'ofensiva de l'Exèrcit Popular sobre Saragossa. El 9 de juliol de 1941 sortí en llibertat condicional.

El 7 de febrer de 1944 la *Comisión Provincial de Gerona* proposà commutar-li la pena per una de sis anys i un dia de presó major i la Central ho donà per bo.

Per aquell temps, treballava de paleta. L'any 1957 marxà a Cotlliure, a donar un cop de mà al seu gendre, Lluís Clara, i a la seva filla Montserrat i s'hi estigué un temps, fins que tornà de nou a Santa Cristina d'Aro.

Morí l'1 d'octubre de 1978, quan acabava de complir 92 anys.

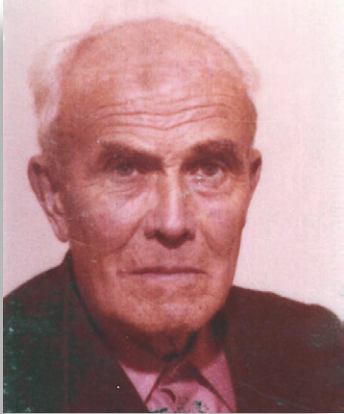
En Jaume i la seva esposa Carme retratats davant de casa seva, can Cisanya, situada prop de l'església, aproximadament a finals dels anys seixanta. [Arxiu particular Valèrie Clara].

Un cop celebrat el consell de guerra, Jaume Clarà és enviat al Campamento Penitenciario de Belchite, per complir part de la pena de quinze anys de reclusió temporal que li havien imposat. Segons el llibre de registre hi arribà el 16 de març de 1940 i en sortí el 9 de juliol de 1941. [AHPZ. Registro indice de entrada y salida de penados. Belchite, 1939 - 1945, A/005640/000002].

434 -	Catalá Pous	= Joaquín	16-3-40	32-7-41
439 -	Clarà Pi	= Jaume	16-3-40	9-7-41
440 -	P. L. S.	= P. L.	16-3-40	9-7-41

07 Josep Dausà Carreras

Quinze anys de reclusió temporal

Retrat de Josep Dausà Carreras fet als anys setanta. [Arxiu particular Remei Dausà].

En «Pitu de Can Dalmau» nasqué a Solius l'1 de juliol de 1903. Amb els pares, Narcís i Dolors, treballava al camp. Simpatitzava amb les esquerres i durant la Guerra Civil fou secretari del sindicat de Camperols i els representà com a vocal quan es constituí el Comitè de Milícies Antifeixistes. Més tard formà part de l'Ajuntament, com a conseller d'Abastiments, fins al maig de 1938.

Gràcies al dietari del seu fill sabem que marxà a la Batalla de l'Ebre, el dia 9 d'aquell mes, a Fortificacions: trinxeres, ponts, carreteres, a banda i banda del riu. Trepitjà Ascó, la Fatarella, Almatret, Móra d'Ebre, la Torre de l'Espanyol... A finals d'aquell any, la guerra es donava per perduda, els Nacionals avançaven a pas de gegant. Una tarda els tancaren dins d'una sala i se'n malfià. Fugí cap a casa. Caminà una setmana i arribà Santa Cristina de nit i extenuat. Per a la seva esposa Teresa i el seu fill Narcís, va ser una gran alegria, emperò durà poc. El 23 de març de 1939 la Guàrdia Civil el detingué

i el conduí a la presó de Sant Feliu de Guíxols. Una setmana més tard s'iniciaren les actuacions contra ell i dos cristinencs més, pels delictes de rebel·lió militar, amb el sumariíssim d'urgència núm. 473. L'acusaren d'extremista, d'anar armat, de cobrar les multes que imposava el Comitè, de la tala d'arbres i incautacions i de ser parcial quan repartia els queviures. Segons la Guàrdia Civil, *creía que sólo tenían derecho a comer los elementos de su partido y a las personas que él consideraba de derechas o de orden, procuraba suministrarle lo menos posible.*

El 12 de maig de 1939 patí un consell de guerra. El fiscal sol·licitava per a ell cadena perpètua. Finalment, el condemnaren a quinze anys de reclusió temporal. En passà dos i mig a la presó de Girona. En el seu temps lliure feia filigranes amb pasta de pa i espardenyes d'exportar per al seu fill.

Sortí en llibertat condicional l'agost de 1941. Sense feina i sense casa, que perdé durant el captiveri. Se'n feia creus de tot plegat. A molts dels qui ara manaven els havia salvat la pell quan vingueren els del Comitè a buscar-los. El seu sogre, Jaume Massa Cibils, regidor franquista de l'ajuntament cristinenc, el primer.

L'any 1947 nasqué la seva filla Remei, una llum enmig de tanta foscor.

Morí a Santa Cristina d'Aro, el 4 de setembre de 1977 a l'edat de 74 anys.

Postal d'en Franco amb la seva filla que el nen Narcís Carreras envia al seu pare a la presó de Girona el 26 de maig de 1939 [Autor: Jalón Angel. Arxiu particular Remei Dausà].

Miquel Dausà Carbó

Dotze anys i un dia de reclusió temporal

Va néixer a Llagostera el 21 de febrer de 1883. Fill de Segismundo i Carmen, era conegut amb el sobrenom d'en «Perot». Vivia a Romanyà de la Selva amb la seva dona, on treballava de pagès.

D'idees esquerranes, durant els Fets d'Octubre de 1934 —quan el president Companys proclamà l'Estat Català de la República Federal Espanyola—, tingué amagat a casa seva el governador civil de Girona, Amadeu Oliva. Amb l'esclat de la Guerra Civil s'afilià al Sindicat Agrícola de Santa Cristina d'Aro per poder treballar i gairebé un any després fou nomenat «alcalde» del veïnat de Romanyà de la Selva. Tingué en el seu poder les claus de l'església, així com les del mas de Can Cama i en virtut de la «Ilei Negrín», cultivà part de les terres i utilitzà la tartana de la mestressa.

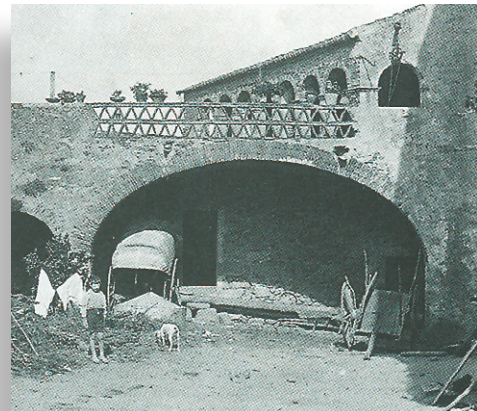
L'1 d'abril de 1939 va ser detingut i el 14 d'aquell mateix mes s'instruí el sumaríssim d'urgència núm. 556, contra ell i 27 persones més —cap de Santa Cristina d'Aro—, per *auxilio a la causa roja*.

El fet de tenir les claus, els serví per responsabilitzar-lo dels saquejos que patiren els masos —en especial a Can Cama—, del repartiment que feren de les terres, de la venda del bestiar i alhora de la crema dels objectes religiosos que hi havia dins de l'església. Patí un consell de guerra el 24 d'agost de 1939 i el condemnaren a dotze anys i un dia de reclusió temporal. El 20 de juliol de 1943 sol·licità la commutació de

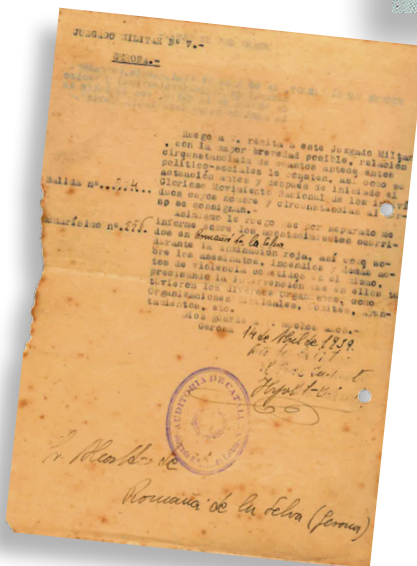
la pena i aconseguí que li rebaixessin tres anys.

L'estiu de 1944, sortí en llibertat condicional i marxà a viure a Llagostera, a casa d'un fill, on continuà treballant la terra fins a la seva mort.

En Miquel tenia un germà, l'Amadeu, nou anys més jove que ell, fill de Llagostera. Patí també un consell de guerra el 1939 i el condemnaren a vint anys de reclusió temporal.

Miquel Dausà fou «alcalde» de Romanyà de la Selva un cop iniciada la Guerra Civil. Sota les ordres del Comitè confiscà terres i béns. Ell, les de Can Cama, i també la tartana de la mestressa, segurament semblant a aquesta, que era la de la casa veïna de Can Güitó. [AMSCA, 15.26, 05323b].

El 14 d'abril de 1939 el jutge instructor que porta la causa contra Miquel Dausà demana a l'«alcalde» de Romanyà de la Selva que li informi sobre els antecedents político-socials d'en Miquel així com del seu comportament durant el «període roig» [AMSCA, 01.01, B233, 1939-0005].

09 Àngel Sala Padrés

Dotze anys i un dia de reclusió temporal

Retrat d'Àngel Sala i Pepita Costa el dia de la comunió del seu fill Àngel. [Arxiu particular Montse i Núria Sala].

A partir de 1942 entrà en funcionament la presó d'homes de Salt, situada a l'antic convent de les Clarisses, perquè la que hi havia al Seminari se'ls havia quedat petita. Es clausurà l'any 1967. A la dreta, després de la casa, s'hi veu l'entrada de l'antiga capella, la de la presó i el mur del pati. [Autor desconegut. AMS, 4859].

Va néixer a Santa Cristina d'Aro el 14 de novembre de 1899. Fill gran de Jeroni i Lluïsa, era botiguer de professió. Es casà amb Pepita Costa i tingueren un noi, l'Àngel.

La política l'atreia. S'afilià a Esquerra Republicana i fou alcalde de la vila amb l'adveniment de la República des de 1931 fins a 1933. Quan esclatà el *Movimiento* formà part del Comitè de Milícies Antifeixistes, armat d'un fusell. Presidí uns dies l'Escola Nova Unificada i mai no anà al front. Amb l'arribada dels Nacionals, quatre veïns el delataren. El 26 de maig de 1939 s'iniciaren les actuacions contra ell, amb la causa acumulada núm. 130. Patí un consell de guerra l'11 d'agost d'aquell mateix any, on sentenciaren: *De ideología extremista y de ideas antirreligiosas, durante la República había sido Alcalde del pueblo. Durante el Movimiento fue nombrado Presidente de la Nueva Escuela Unificada, dando de acuerdo con los demás elementos que componían la Comisión orden de que quitaran el crucifijo de la Escuela y que la educación que se diera a los colegiales fuera laica, haciendo propaganda marxista y antirreligiosa.*

La promoció d'una educació completament laica i el fet d'haver despenjat un crucifix de l'escola de nenes —que en el seu moment denuncià la mestra nacional, Maria Bosch—, li costà una condemna de dotze anys i un dia de reclusió temporal, que

passà a les presons de Girona i Salt. Tenia per companys una bona part dels components de La Principal de la Bisbal. El seu director, Conrad Saló, en record d'aquelles vivències composà una sardana, *En Saleta i els amics*, que s'estrenà per primer cop l'any 1970.

No li fou fàcil sortir de la presó. Obtingué la llibertat condicional el setembre de 1944. Se la guanyà tot fent d'escrivent a les oficines de la presó i amb les bones notes que treia quan l'examinaven de religió. El 15 de gener de 1947 sol·licità l'indult i l'aconseguí un any més tard.

Fins a la seva mort, esdevinguda el 16 de setembre de 1979, tingué un sol lema: «Saltar per damunt dels murs de l'opressió».

La repressió franquista a Santa Cristina d'Aro (1939-1944)

Francesc Sala Padrés

Dotze anys i un dia de reclusió temporal

Nasqué a Santa Cristina d'Aro l'11 de gener de 1909. Fill petit de Jeroni i Lluïsa, treballava d'agent comercial. Es casà amb Maria Costa i tingueren un noi, en Xevi, el cèlebre il·lusionista. S'afilià a Esquerra Republicana i treballà pel govern de la República, com a funcionari a la comissaria delegada de la Generalitat a Girona, al costat de Carles Rahola, Martí Jordi i Agustí Cabruja, entre d'altres.

Amb l'esclat del *Movimiento*, formà part del Comitè de Milícies Antifeixistes, armat d'un fusell. S'incorporà a files, el maig de 1938. El destinaren a la Brigada 134. Estigué als fronts dels Pirineus, del Segre i de l'Ebre i quan els Nacionals començaren l'ofensiva allà es dirigí vers Sant Martí de Tous on fou capturat el gener de 1939. Passà pel camp de concentració de Corban i per la presó de Santander. La *Comisión de clasificación de prisioneros y presentados* el deixà en llibertat provisional aquell setembre.

Tornà a casa malalt. Tot seguit la Guàrdia Civil el detingué. L'acusaren de ser *sujeto de bastante cultura e ideas avanzadas de siempre, está considerado desafecto y muy peligroso a nuestra Santa Cruzada*. El 21 de setembre de 1939 s'iniciaren les actuacions contra ell, amb el sumaríssim d'urgència núm. 20.075. Tres mesos després se celebrà el consell de guerra i el condemnaren a dotze anys i un dia de reclusió temporal.

Sortí en llibertat vigilada el 23 de gener de 1942, molt abans que el seu germà, fruit d'una confusió. Un cop a casa, ell mateix redactà la sol·licitud del seu indult, amb una cal·ligrafia impecable, tot suplicant *la benignidad de Su Excelencia el Generalísimo*. L'aconseguí, el 29 de gener de 1948.

Morí el 12 de març de 1956, quan feia poc que havia celebrat els quaranta-set anys.

Don Salvador Duran Boll, pbr cura Regent
de Santa Cristina de Aro.
Declaro que es cierto que el in-
dividuo Francisco Sala Padrés, vecino de
esta parroquia, está enfermo, yo como Pastor
y padre solista de la parroquia de esa dipen-
dencia, que a no poder acudir a bien con-
ceder el traslado de dicho sujeto para cumplir
la pena que le corresponde en la propia
prisión de la provincia de Gerona.

Targeta d'identitat de Francesc Sala Padrés que l'acreditava com a funcionari de la Generalitat de Catalunya a Girona. [Arxiu particular Xevi Sala].

Durant els negres anys del franquisme els capellans van jugar un paper molt important alhora d'emetre avals a favor dels feligresos de llurs parròquies. Aquest és el que escriu mossèn Salvador Duran per Francesc Sala [Arxiu particular Xevi Sala].

11

Francesc Figueras Rovira

Sis anys de presó menor

Retrat de Francesc Figueras Rovira, fet a l'estudi fotogràfic PhotoVelox, mentre feia el servei militar a Melilla, el juny de 1935. [Arxiu particular Mercè Figueras].

Nasqué a Riudarenes el 15 de gener de 1913. Era barber i l'any 1936 treballà a Can Matas de Girona. Aquell setembre, emmalaltí, i marxà a casa dels pares, Benet i Joaquina, a Santa Cristina d'Aro. En aquell temps hi residien.

Es recuperà el març de 1937, quan cridaren la seva quinta. Ingressà a l'exèrcit, a la 130 Divisió de Barcelona, destí que li proporcionà el seu cosí Conrad Rosés. Feia guàrdies a l'edifici. Dos mesos després —i gràcies al seu parent— entrà al departament de Fixes d'Instàncies de Governació, com a agent informador. Cobrava 360 pessetes mensuals. El setembre, ja era agent auxiliar de la Policia Governativa —del negociat de multes—, amb un sou de 600. El traslladaren a la comissaria de Girona on realitzà serveis de vigilància. S'hi estigué fins la Retirada, el febrer de 1939, moment en què dalt d'un cotxe fugí cap al Portús. Passà a França i s'estigué al camp de Sant Cebrià. Dormia a la sorra i emmalaltí. Es refugià a casa d'uns amics de Cotlliure i quan la seva xicota,

Francesca Casadellà, se n'assabentà, empenqué el camí a peu i anà a buscar-lo. A l'estació de Figueres, l'Anita —una portadora— l'acompanyà, tot travessant clandestinament la frontera i els boscos, fins a Perpinyà. Seguí caminant fins a Cotlliure, on s'hi quedà tot l'estiu i quan en Francesc es veié amb cor, el 4 de setembre de 1939, tornaren a Catalunya, tot desfent el mateix camí. Es refugiaren a Capmany, en un mas propietat d'uns parents d'ella. Cinc dies després, la Guàrdia Civil els detingué i el dia 11 ingressaren a la presó de Figueres. Ella no en sortí fins al cap de tres mesos.

El 9 d'octubre de 1939 s'iniciaren les actuacions —sumaríssim d'urgència núm. 2.200—, per delictes «d'auxili a la rebel·lió». El traslladaren a la presó de Girona. L'1 de desembre se celebrà el consell de guerra. Consideraren que els seus fets constituïen un delictes *de excitación para cometer la rebelión militar*. El condemnaren a sis anys de presó menor i sortí en llibertat provisional el 14 de juliol de 1940. El 14 d'octubre de 1943, obtingué la definitiva.

Postal que adreça Francesc Figueras a la seva xicota Paquita Casadellà per fer-li saber que resideix a Cotlliure. Ella, quan la rebí, empenqué el camí a peu per anar-lo a trobar [Editor: Bromure Narbo. Arxiu particular Mercè Figueras].

Es casà amb la Francesca i tingueren una filla, la Mercè. Regentà una barberia, amb el seu germà Jaume al carrer Teulera i també feu de fuster.

Morí a Barcelona, el 23 de gener de 1996, a l'edat de 83 anys.

Jaume Amagat Marés

Absolt i dos mesos d'arrest major

12

Fill de Josep i Dolors, nasqué el 4 d'abril de 1904 a Santa Cristina d'Aro. Feia de pagès i amb feina i un bon jornal es casà amb Dolors Sau. Tot i no pertànyer a cap partit polític, simpatitzava amb les esquerres i les votava. Quan esclatà la Guerra Civil s'afilià a la CNT per poder treballar i més tard al Sindicat d'Agricultors Catalans. Fou conseller de l'Ajuntament sense que tingués cap càrrec rellevant. Acompanyà l'agutzil, Lluís Clara, a buscar les claus de l'església de Solius i les guardà a casa seva. Quan un grup d'incontrolats vingué a cremar-la, passaren a buscar-les. Ell no hi era i la seva dona per res del món no les volgué entregar. Amb aquesta heroïtat —perquè s'hi jugà la pell— ningú no hi calà foc i les peces religioses es conservaren intactes. Això ho sabem perquè, poc abans de morir, Àngel Sala ho explicà a la filla d'en Jaume, la Lolita.

Marxà a la guerra, el maig de 1938, en el darrer reemplaçament. Visqué en pròpia pell la Batalla de l'Ebre, trepitjà l'imponent Serra de Pàndols. Els Nacionals el van fer presoner i el tancaren en un camp de concentració a Tarragona. Tornà a casa, corprès per tot el que havia viscut i al cap de poc el detingueren. Malgrat que la Guàrdia Civil, i la majoria dels seus delators, consideressin que *era hombre sin fuerza de voluntad y obraba a impulso de sus amigos*, el fet de tenir les

claus de l'església de Solius i impedir que s'hi pogués dir missa, li costà un consell de guerra, el 12 de maig de 1939. Finalment, l'absolgueren, però el jutge cridà respectuosament l'atenció a l'autoritat judicial sobre la conveniència que li fos aplicada la llei de responsabilitats polítiques.

Mentre estigué tancat a la presó de Sant Feliu de Guíxols, no estava racionat i la seva dona, un cop al dia, li portava el menjar. Hi anava a peu i tot sovint, a tocar de la font del Pi, la mainada l'apedregava per ser l'esposa d'un «roig».

Morí el 21 de novembre de 1969 a l'edat de 65 anys i en tot moment es penedí de no haver marxat a França. Malgrat no haver participat en cap acte violent, patí una repressió duríssima.

Retrat de Jaume Amagat Marés. [Arxiu particular Lolita Amagat].

Postal que adreça Jaume Amagat a la seva germana Anna que viu a les Planes d'Hostoles. Li fa saber que està tancat a la presó de Sant Feliu de Guíxols i que li agradaria molt que fos la padrina de la seva filla Lolita [Autor: Jaldn Angel. Arxiu particular Lolita Amagat].

13 Joaquim Bou Rosés

Absolt i dos mesos d'arrest major

Retrat de la família Bou-Camps. A la part inferior, els esposos, Joaquim i Dolors, i a la superior els fills, Josep i Enric. [Arxiu particular Núria Bou].

Fill de Ramon i Teresa, va néixer al barri de l'Església el 16 de juliol de 1904. Treballà un temps a la companyia de transports La Hispano Farnense, de Santa Coloma de Farners, com a cobrador i allà conegué Dolors Camps, la seva esposa. Un cop casats, s'instal·laren a Santa Cristina d'Aro, on feu de pagès. Tingueren dos fills, Josep i Enric.

Simpatitzava amb les esquerres i sempre les votà.

S'afilià a la CNT i quan esclatà la guerra formà part del Comitè de Milícies Antifeixistes, armat d'un fusell, i més endavant de l'Ajuntament com a conseller. Ell era l'encarregat de pelar els suros de les propietats confiscades.

Autocar de la companyia de transports La Hispano Farnense, inaugurada l'any 1913 a fi d'enllaçar Santa Coloma de Farners amb la línia del tren de Barcelona a Portbou, on Joaquim Bou treballà de cobrador. [Autor desconegut. ACSE, Col·lecció d'imatges, A003_A0639].

1939 el detingueren i mentre s'obrien diligències contra ell —amb el sumaríssim d'urgència núm. 514—, estigué tancat a la presó de Sant Feliu de Guíxols. No fou fins al maig d'aquell mateix any que el traslladaren a la de Girona.

L'acusaren d'ésser un element extremista, de demostrar gran entusiasme pels «rojos», de propaganda «marxista» i de ser uns dels encarregats d'extreure el suro de les alzines. La Guàrdia Civil assegurà que *era siempre mayor su producto que las muchas impuestas y de lo cual se aprovechaba el Ayuntamiento*. Ell sempre insistí en el fet que ignorava a què es destinava la quantitat recaptada per la seva venda. D'altra banda, a l'informe de la Falange hi llegim: *no se cree por su situación de jornalero haya podido dar cantidades para dificultar nuestro triunfo*.

El consell de guerra se celebrà el 12 de maig de 1939. El fiscal demanava per a ell dotze anys i un dia de reclusió temporal i, finalment, com que no es pogué demostrar que cometés cap tipus de violència, l'absolgueren. Sortí de la presó al cap de dos mesos, perquè li aplicaren la llei de responsabilitats polítiques, tal com ho recomanà el jutge instructor el dia del judici.

Tornà a Santa Cristina d'Aro, el 31 d'agost de 1939, malalt. Sis mesos després, el 23 de febrer de 1940, morí a l'Hospital de Girona a l'edat de 36 anys.

El cridaren a files i estigué en una unitat de Fortificacions de l'Exèrcit Republicà. Un cop acabada la guerra, tornà a casa. El 14 d'abril de

Pere Garriga Sitjà

Absolt i dos mesos d'arrest major

14

Nasqué al barri de Bufaganyes de Santa Cristina d'Aro el 31 de maig de 1898. Fill de Joan i Maria, s'afilià a Esquerra Republicana i, a les eleccions del 15 d'abril de 1931, es presentà per a conseller. En sortí elegit i durant quatre anys fou regidor de l'Ajuntament.

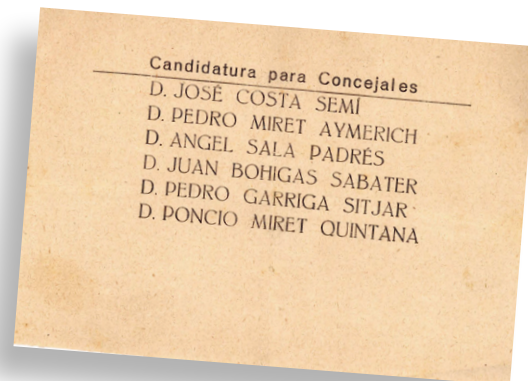
Quan esclatà la guerra formà part del Comitè de Milícies Antifeixistes, armat d'un fusell. El maig de 1938, substituï Josep Dausà en el càrrec de conseller d'Abastiments quan aquest fou cridat a files. Amagà gent de dretes a casa seva, un d'ells el guixolenc Agustí Roldós, pràctic del port de la vila.

L'octubre de 1938, s'incorporà a l'exèrcit, a Fortificacions. Tornà de Banyoles per intentar treure l'hidroavió feixista italià que aterrà per avaria l'abril d'aquell any en un camp del Mas de la Musiqueta i així evità d'anar al front. Acabada la guerra, es quedà a viure a Santa Cristina. El 8 de març de 1939 la Guàrdia Civil el detingué i el traslladà a la presó de Sant Feliu de Guixols. L'acusaven de *restringir el abastecimiento de las personas de orden i de especular cuanto pudo en beneficio de sus intereses, como buen marxista*. Ell sempre ho negà, perquè no feia mai distincions entre la gent de dretes ni d'esquerres. D'altra banda, l'alcalde assegurava que quan entrà a formar part de l'Ajuntament, *su conducta se transformó en algo perversa pues autorizaba que se realizasen algunos registros para hallar algunos productos en los elementos de derechas, a fin de abastecer su cargo, siendo al parecer su principal objetivo llenar su bolsillo y su estómago*.

El 12 de maig se celebrà el consell de guerra. El fiscal demanava per a ell dotze anys i un dia de reclusió temporal, però com que no es va poder provar que participés «ni en la rebel·lió ni hagués comès violència» el van absoldre. No sortí immediatament en llibertat, sinó al cap de dos mesos, perquè li fou aplicada la llei de responsabilitats polítiques.

Tornà a Bell-lloc, on residia amb la seva esposa.

Morí el 17 de març de 1960 als 61 anys.

Pere Garriga es presentà a les eleccions del 12 d'abril de 1931, junt amb cinc cristinencs més, i en sortí escollit conseller de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro. Entre maig i octubre de 1938 ho tornà a ser. [Arxiu particular Montse i Núria Sala].

L'abril de 1940, el director de la presó Model de Barcelona, Isidro Castrillón, es va dirigir als presos amb aquestes paraules: *tenéis que saber que un preso es la diezmillonésima parte de una mierda*. Els acudits de la revista *Redención* els ridiculitzaven. Per a ells, l'absolut menyspreu. [Arxiu particular Montse i Núria Sala]

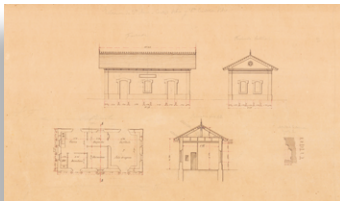
15

Jaume Purtés Carbonell

Absolt i dos mesos d'arrest major

L'estació del tren de Santa Cristina d'Aro on treballava i vivia Jaume Purtés com a cap d'estació. Finalment, perdé la feina i la casa durant el seu captiveri a la presó de Girona. [AMSCA, 14.16, 00056].

Totes les estacions de tren i baixadors que s'edificaren de la línia del Ferrocarril entre Girona i Sant Feliu de Guíxols, tenien el mateix estil arquitectònic, encara que no fossin de la mateixa categoria. A la imatge es veuen els plànols de la de Santa Cristina d'Aro, que es considerà de tercera (1890-1892). [Autor desconegut. AMSFG, Fons de la Companyia del Ferrocarril de Sant Feliu de Guíxols a Girona].

Fill d'Esteve i Teresa, va néixer a Sant Feliu de Guíxols el 8 de setembre de 1888. De professió ferroviari, des de 1929 era el cap de l'estació del tren de Santa Cristina d'Aro on residia amb la seva esposa i els seus dos fills, Santiago i Rosa.

Home d'esquerres. Sindicalista —afiliat a la UGT—, quan esclatà la Guerra Civil formà part de l'Ajuntament com a conseller. Durant la sessió de 20 de desembre de 1936 proposà que es recollissin els aparells de ràdio de la gent de dretes per evitar alarmes motivades pels rumors que a vegades circulaven i no eren del tot certs. La proposta s'acceptà per unanimitat i s'assignà un lloc on desar-los, però, segons la Guàrdia Civil, la majoria se'ls apropià. Un d'aquests, el que feien servir a l'estació de Sant Feliu, pertanyia a Joan Mont.

El mes de març de 1939 el detingueren i l'enviaren a la presó de Sant Feliu de Guíxols on hi estigué fins a principis de maig, moment que s'incoa el sumaríssim d'urgència núm. 514. Segons llegim en l'atestat de la Falange, com a cap d'estació *su moral pública tenia algo que desear*, i en el de l'alcalde, *al producirse el Movimiento aumentó en él su mal carácter y orgullo y cuando se encontraba con personas*

de orden pasaba con toda altivez y desprecio, pues en vez de volverles el saludo, parecía que se mofaba de ellos.

Patí un consell de guerra el 12 de maig de 1939, en què el fiscal demanà dotze anys i un dia de reclusió temporal. Finalment el van absoldre, tot i que demanaren que li fos aplicada la llei de responsabilitats polítiques i no sortí de la presó fins a l'agost d'aquell mateix any.

Quan tornà a Santa Cristina, havia perdut la feina —un altre ocupava el seu lloc—, així com la casa. Segons explica la seva neta, la dona, Joana Calzada, posà el crit al cel i sense cap mena de vergonya anà a veure l'alcalde Mont i li cantà, com planerament es diu, les quaranta i gràcies a aquesta gosadia tingueren un sostre on viure.

El 27 de desembre de 1940 sol·licità a l'Ajuntament tornar a ser admès a la companyia del tren —una plaça del que fos—, i la comissió gestora li denegà per l'afer dels aparells de ràdio. Per sempre més treballà a bosc, on feia llenya per a carbó.

Morí a Sant Feliu de Guíxols, el 14 de març de 1964 als 75 anys.

Benet Roig Frigola

Absolt i dos mesos d'arrest major

16

Va néixer a Llagostera el 17 d'octubre de 1884. Fill de Casimir i Lola, vivia al carrer Teulera amb la seva dona i els seus dos fills. L'any 1937 regentava una taverna.

Home d'esquerres, l'acusen de ser un significat extremista. Segons llegim a l'informe de l'alcalde Mont, succeí Pere Garriga com a conseller d'Abastiments, quan aquest fou cridat a files, *en cuyo cargo procuraba hacer entregar mercaderías para repartirlas, pero sin pagar casi nada, pues dejó una deuda de unas ocho mil pesetas*. El titllen d'aprofitar-se del seu càrrec en benefici dels propis interessos. La Guàrdia Civil insisteix en el fet de que actuava d'una manera parcial, *pues no quería darle a los que él creía de derechas pues contra éstos ejercía una gran persecución y muy especialmente contra los religiosos*. Sembla ser que sovint aturava els cotxes i preguntava si dins hi viatjava alguna monja o capellà.

Acabada la guerra i amb l'arribada de les autoritats nacionals molts pagesos passaren per l'Ajuntament a cobrar el que els havia requissat uns mesos abans amb la promesa de pagar-los l'import corresponent. Parlem d'un total de dos mil quilos de blat i uns dos-cents de blat de moro. Aleshores, tampoc no cobraren.

Ell, en tot moment, es defensà. D'entrada, acatava ordres de l'Ajuntament i totes les saques es portaren a moldre per poder abastir els refu-

giats. Quant al fet de no poder pagar als pagesos és perquè no hi havia diners i, finalment, si mai va parar algun cotxe, era més que res per curiositat, no pas per delatar-los.

El 24 de març de 1939 fou detingut i empresonat a Sant Feliu de Guíxols. Marxà cap a Girona la vigília del consell de guerra, el 12 de maig. El fiscal demanava per a ell dotze anys i un dia de reclusió temporal i, finalment, el jutge el va absoldre perquè no veié ni rebel·lió ni violència en els seus actes.

Sortí de la presó l'agost d'aquell mateix any, després que li apliquessin la llei de responsabilitats polítiques.

Benet Roig succeí Pere Garriga –quan fou cridat a files– com a conseller d'Abastiments de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro l'octubre de 1938. Les autoritats del Nou Ordre l'acusaren d'aprofitar-se del seu càrrec en benefici dels interessos propis. Ell ho nega sempre. [AMSCA, 15.26, 04625].

Vals de proveïment, per a esparrenyes i per a pa, emesos per la conselleria de Proveïments de l'ajuntament de Santa Cristina d'Aro els mesos de març i abril de 1937 [AMSCA, N133-F, 1937-0001].

17

Narcís Provensal Viñals
Absolt

Retrat de Narcís Provensal fet els anys seixanta. [Arxiu particular Mercè Vives].

Segell de la Germandat Nostra Senyora dels Dolors que trobem en els documents de l'època. [AMSCA, 01.01, N116, 1935-0001].

Va néixer a Castell d'Aro el 2 de juny de 1881. Fill de Narcís i Teresa, heretà el mas Provensal i amb la seva dona, Cristina, s'ocupà de les terres i dels boscos de la seva propietat. Tingueren dos fills, Albert i Jaume, qui amb els anys es convertí en un reputat dibuixant.

Presidí l'entitat de socors mutus —la Germandat Nostra Senyora dels Dolors—, i es preocupà que tothom estigués ben atès en cas de malaltia. Abans de l'esclat de la Guerra Civil, no s'havia afiliat mai a cap partit polític. Iniciada aquesta ho feu a la CNT. Va ser president del Sindicat Agrícola i sota les seves ordes es confiscà la propietat dels hereus de Pere Balmaña.

Entre l'1 de maig de 1938 i el gener de 1939 tingué amagat a casa seva el barceloní Jaime Morella Ribas, un funcionari madrileny depurat del ministeri d'Indústria i Comerç i cessat per la seva desafecció a la República, des del principi de la guerra, i organitzador de la Falange clandestina que es va crear a Sant Feliu de Guíxols. Ell no sabia qui era, li obrí la porta de casa com també a d'altres refugiats.

Un cop acabada la guerra i amb la instauració del nou règim, continuà fent la seva vida. El 13 de juliol de 1939 denuncià, juntament amb Josep Darder i Martí Pla, la tala d'arbres indiscriminada que patiren llurs propietats per part dels soldats de l'Agrupació 75 d'Artilleria, procedents de *la Agrupación de Divisiones de Guadalajara*, i que s'estaven a la fàbrica Planelles de Sant Feliu de Guíxols. Un total de divuit

pins de segona i set alzines. Sembla ser que qui havia estat diputat per Girona, el guixolenc Octavi Viader, els havia demanat llenya amb la promesa que els seria abonat l'import corresponent i mai ningú no en pagà el deute.

Aquesta gosadia li costà un consell de guerra. El 27 de novembre de 1939 va ser detingut per la Guàrdia Civil i traslladat a la presó de Girona. Tot i que el fiscal demanava quinze anys de presó va ser absolt —Morella intercedí per ell—, ja que no havia comès cap acte delictiu ni revolucionari. Sortí en llibertat el 19 de gener de 1940 i tres anys més tard se n'arxivà el cas.

Morí a Sant Feliu de Guíxols el 24 de juny de 1966 a l'edat de 85 anys.

Eusebi Vicens Sagué

Cambra de gas del castell de Hartheim, 28 d'agost de 1941

Nasqué a Castell d'Aro l'11 d'abril de 1910. Fill d'Esteve i Àngela, treballava de masover a Can Ballester, un mas situat al barri Salom de Santa Cristina d'Aro. Es casà amb Joaquina Viñolas i tingueren tres fills: Carne, Àngela i Pere.

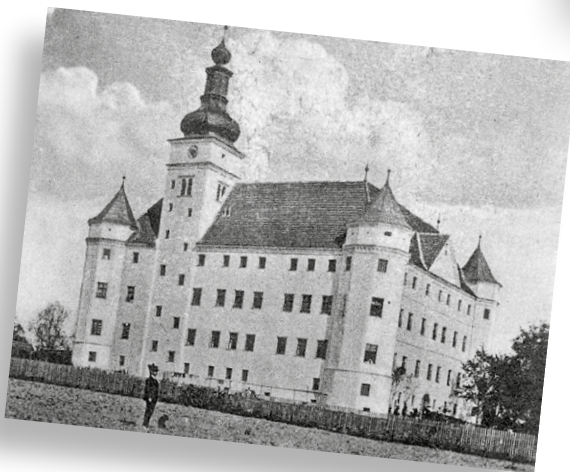
Quan esclatà la Guerra Civil formà part del Comitè Antifeixista de Castell d'Aro com a milicià i fou cridat a files. Acabada la guerra, s'exilià a França. És molt probable que sojornés en algun camp de concentració a tocar de la frontera i que per sortir-ne s'enrolés en una Companyia de Treballadors Estrangers, amb destinació al nord de França, a treballar per a la línia Maginot. El capturaren a Saint Dié —departament de Les Vosges— a finals de juny de 1940, una població que els alemanys s'havien fet seva el 20 d'aquell mes. El traslladaren a l'Stalag V-D d'Estrasburg, un camp de concentració per a presoners de guerra. Ell n'era el 2.622.

A finals d'aquell any, l'11 de desembre de 1940, fou enviat a Mauthausen, en un comboi de bestiar farcit de republicans, un total de 846. Gairebé la meitat, perderen la vida durant el llarg i difícil trajecte. Un cop dins del camp de concentració, el classificaren com a *rotspanier* —voluntari roig de la Guerra Civil espanyola— i amb el número 5.345. La seva estada al camp durà poc, ja que dos mesos més tard —el 17 de febrer de 1941— fou enviat al *Kommando* de Gusen. Allà és

el presoner núm. 10.725. En aquest camp hi ha havia una fàbrica de rajoles i tres pedreres. Les condicions de vida eren terribles i el tracte, inhumà, d'esclavatge.

A l'estiu, va ser considerat no apte per a treballar. El dia 27 d'agost de 1941 fou traslladat, dalt d'un autobús, vers el castell de Hartheim, un dels llocs on el Reich començava a experimentar amb les funestes cambres de gas.

Aquella matinada morí dins d'una d'elles, asfixiat.

18

L'únic retrat que conservava la família d'Eusebi Vicens Sagué, fet abans que marxés a l'exili. [AMSCA, 15.26, 09001. Cessió de Carne Vicens].

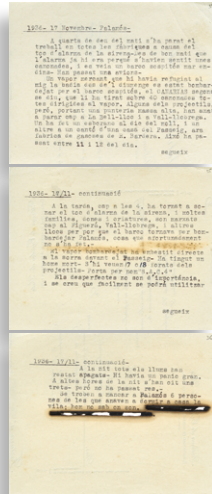
BOHIGAS, Jordi. *Guerra i revolució a Castell-Platja d'Aro (1936-1937)*. 2a edició del premi Jordi Comas de recerca local, 2013.

Aquest castell, situat a prop de Mauthausen, fou un dels primers llocs on els alemanys instal·laren les cambres de gas per eliminar massivament tots aquells qui consideraven «no aptes». Dins d'una d'elles hi morí l'Eusebi, asfixiat. [Autor: Wolfgang Sauber. Postal del Castell de Hartheim, Alkoven (Alta Àustria), ca. 1924. Llicència d'ús Creative Commons A-SA].

19

Quatre històries més...

Lluís Barceló i Bou, conservador del Museu del Cau de la Costa Brava a Palamós, anotà en un diari els esdeveniments que succeïren a la vila un cop esclatà la Guerra Civil. Aquestes tres fitxes descriuen la jornada del 17 de novembre de 1936, la del bombardeig del vaixell feixista Canàries contra la costa palamosina. En represàlia, el comitè calongí feu matar a cops de destrall sis veïns al paratge de la platja de Can Cristos. [SAMP, Fons Lluís Barceló i Bou, fitxes de Ll. Barceló i Bou, 1936-1939]

PAGES, Pelai. «La justicia revolucionaria i popular a Catalunya (1936-1939)». *Ebre 38: revista internacional de la Guerra Civil, 1936-1939*, [en línia], 2004, Núm. 2, p. 35-48.

Palamós 1936-1939. Diari de Lluís Barceló i altres veus. Ajuntament de Palamós. Servei d'Arxiu Municipal.

Jaume Febrer Vey era un sergent retirat de la Guàrdia Civil que vivia a la Barraca de Santa Cristina d'Aro. L'octubre de 1936 el detingueren per pertànyer a la milícia armada Acció Ciudadana. Tres mesos després, l'alliberaren. Prestà importants serveis a la Causa Nacional, com desorganitzar un batalló de trens o cuidar de divuit emboscats. Acabada la guerra, delatà els guixolencs Cacàs, Campà, i Irla, entre d'altres. El març de 1939 s'obriren diligències contra ell per depurar la seva conducta —sumaríssim d'urgència núm. 128-146—. Volien saber de quin bàndol era quan esclatà la Guerra Civil. *Absoluta y probada adhesión al Glorioso Movimiento Nacional*, assegurava l'alcalde Gandol. El 29 de maig de 1939, s'arxivà la seva causa.

Lluís Juan García fou acusat de tinença il·lícita d'armes i explosius, gran part les dugué del front on hi anà voluntari, a la secció de Transmissions de la 24a divisió. Acabada la guerra, no les entregà a les autoritats. Segons declarà davant de la Guàrdia Civil, les utilitzava per pescar, mètode prohibit en aquells moments. Quan la seva causa —sumaríssim núm. 26.912— es va sobreseure, el maig de 1943, no sortí de la presó perquè encara li quedava per complir la condemna que li havien imposat uns anys abans per robatoris.

Marià Solsona Ferrer, pagès, fou milicià armat a les ordres del Comitè de Castell d'Aro, en el control de carreteres i en dissoldre's, conseller de l'Ajuntament on recaptà impostos. Acabada la guerra, s'exilià a França. No passà per

cap camp de concentració; tenia feina a bosc. Enyorava la família i es cregué les proclames de Franco que els animava a tornar si no tenien delictes de sang. El 27 de desembre de 1945 entrà per Portbou i el 7 de febrer de 1946 fou detingut. Se l'acusà —causa ordinària núm. 34.682— d'haver participat en la mort de dos capellans i una majordoma, veïns de Castell d'Aro. A finals d'aquell mateix any es va sobreseure la seva causa.

Sebastià Lladó Triola era el gendre de Can Riera de Romanyà de la Selva. El migdia del 17 de novembre de 1936, el vaixell Canàries bombardejà Palamós. Causà ferits i destrosses. El fet tingué greus conseqüències, perquè en represàlia el Comitè de Calonge ordenà l'assassinat a cops de destrall de sis veïns en el paratge de la platja de Can Cristos, un dels quals fou el jove Josep Mercader del Mas Barceló. Qui el detingué, escopeta en mà, juntament amb un tal Amic, fou en Sebastià. L'agost de 1937 fou detingut pel Tribunal Popular de Girona —creat per jutjar els abusos que es van cometre per part dels elements violents dels comitès—, jutjat i absolt. A principis de juliol de 1943, el pare del jove Mercader, el denuncià en saber que no era a França. L'acusà directament de la mort del seu fill. S'instruí la causa amb el sumaríssim núm. 32.094 per delictes d'*auxilio a la rebelión*. Finalment no va ser jutjat i la causa va sobreseure l'octubre de 1943 i fou posat en llibertat.

Fonts consultades

Bibliografia general

AULADELL, Marc; GAITX, Jordi; GARCIA, Verònica; JIMÉNEZ, Àngel; PLAZA, Esther. *Franquisme i repressió a Sant Feliu de Guíxols durant la postguerra*. Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols – Arxiu Municipal. Diputació de Girona, 2006.

GAITX MOLTÓ, Jordi. *Història de Santa Cristina d'Aro. Un breu recorregut des dels primers pobladors fins a l'actualitat*. Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, col·lecció de Temes Cristinencs, 2, 2013.

GAITX MOLTÓ, Jordi; FOGUERAS CORDERO, Gerard. *La Guerra Civil a Santa Cristina d'Aro (1936-1939)*. Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, col·lecció d'Estudis Cristinencs, 2, 2009.

Archivo Histórico Nacional

FC-CAUSA_GENERAL.1431. Exp.27. 28079

Arxiu Nacional de Catalunya

Llista de processos instruits pel règim franquista
Fons de la Generalitat a l'exili

Archivo General Militar de Guadalajara

Fondos de la Comisión Central del examen de penas (1940-1977)

Archivo del Tribunal Militar Territorial Tercero de Barcelona

Causa núm. 130 contra À. Sala

Causa núm. 34.682 contra M. Solsona

Causa núm. 78 i sumaríssim d'urgència núm. 514 contra A. Lloveras, J. Dausà, J. Pey, J. Bou, J. Clarà, P. Garriga, B. Roig, J. Amagat, J. Purtés, M. Vendrell

Sumari núm. 136 i sumaríssim d'urgència núm. 556 contra M. Dausà

Sumari núm. 200 contra J. Llambí

Sumari núm. 24.441 contra N. Provencal

Sumari núm. 26.912 contra L. Juan

Sumari núm. 32.094 contra S. Lladó

Sumaríssim d'urgència núm. 128-146 contra J. Febrer

Sumaríssim d'urgència núm. 20.075 contra F. Sala

Sumaríssim d'urgència núm. 2.200 contra F. Figueras

Sumaríssim d'urgència núm. 473 contra A. Lloveras, J. Dausà i J. Pey

Archivo Histórico Provincial de Zaragoza

Libro registro índice de entrada y salida de penados. Belchite, 1939-1945 (A/005640/000002)

Arxiu Històric de Girona

Fons del Centre Penitenciari de Girona

Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà

Expedients de la presó de Figueres. ACAE- 110-59-exp-dient 905-060

Arxiu Municipal de Salt

Llistat de presos de la presó de Girona i Salt que van ser executats entre 1939 i 1943

Arxiu Municipal de Llagostera

Llibres del Registre Civil

Arxiu Municipal de Santa Cristina d'Aro

Fons de l'Ajuntament (01.01):

C143, 1940-0001. Exp. personal de Jaume Purtés Carbonell

K211. 1936-0001. Estructura de nínxols del cementiri

K212. 1944-0001. Títols de propietat i índex de nínxols

K213. 1936-0001. Llibre-registre i historial de nínxols del cementiri municipal

G132. 1949-0002. Revisió de les lleves de 1923 a 1949

L111. 1936-0001. Mobilització general voluntària de Milícies Antifeixistes

R191. 2006-0001. Recerca sobre Eusebi Vicens Sagué (Albert Gamundi)

Fons del Consell Local del Moviment de Santa Cristina d'Aro (10.06)

Registre Civil Santa Cristina d'Aro

Llibres del Registre Civil

Arxius particulars

Arxiu Montse i Núria Sala. Correspondència entre Pepita Costa i Àngel Sala

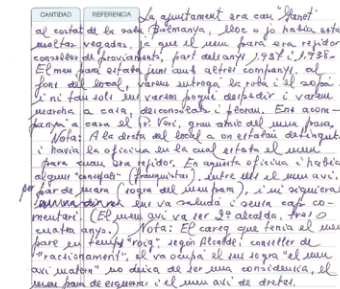
Arxiu Remei Dausà. Dietari de Narcís Dausà

Testimonis orals

Agustí Roldós, Glòria Jara, Jordi Lloveras, Júlia Vendrell, Lolita Amagat, Mercè Figueras, Mercè Vives, Montse i Núria Sala, Núria Bou, Pepi Purtés, Remei Dausà, Xevi Sala.

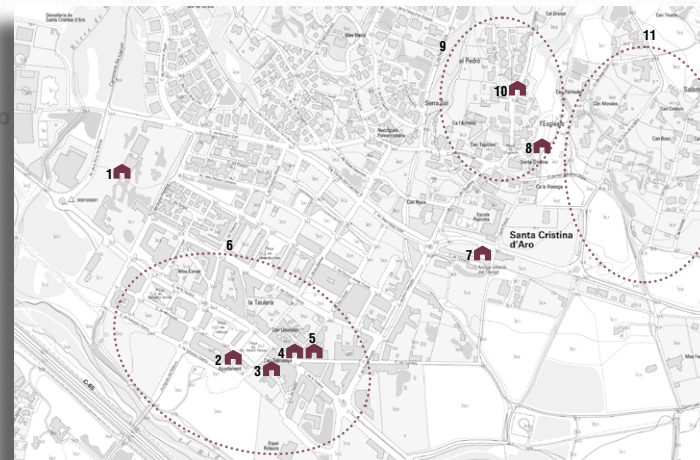
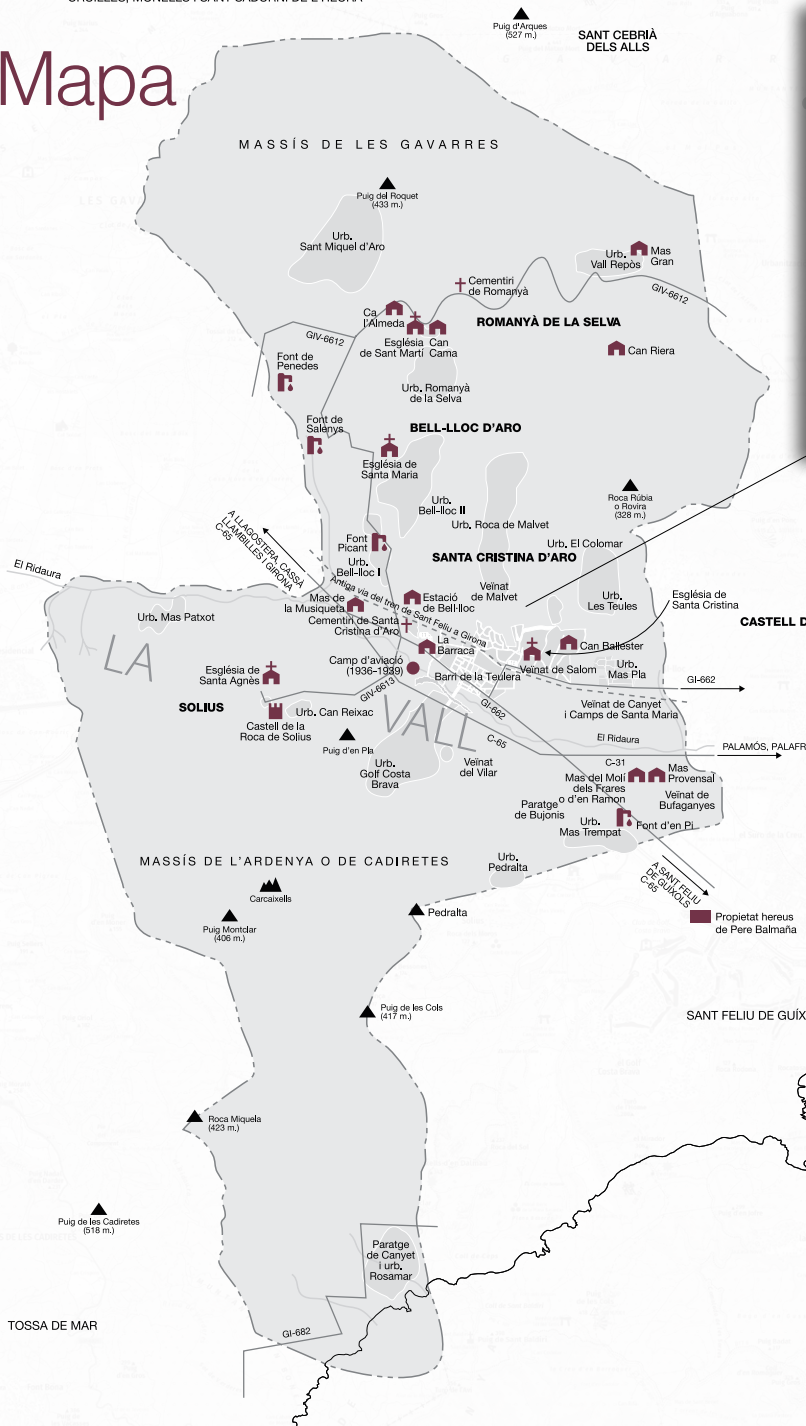

Ha estat una sort poder llegir les cartes que els familiars d'Àngel Sala Padrós li adreçaven mentre estava tancat a les presons de Girona i Salt, uns escrits que ens han permès descobrir les penúries que passaven uns i altres mentre esperaven el seu alliberament. [Arxiu particular Montse i Núria Sala].

Com també tenir accés a un petit dietari que Narcís Dausà escriví per recordar tot allò que el seu pare, Josep Dausà Carreras, li havia explicat de la guerra i del seu captiveri. Gràcies a tots aquests documents hem pogut parlar amb coneixement de causa sobre la repressió franquista a Santa Cristina d'Aro. [Arxiu particular Remei Dausà].

Mapa

Mapa urbà

- 1 Magatzem Armstrong S.A.
- 2 Ajuntament (1954)
- 3 Can Balmaña
- 4 Can Barnés
- 5 Can Saleta
- 6 Barri de la Teulera
- 7 Estació del tren de Santa Cristina
- 8 Església de Santa Cristina d'Aro / Rectoria
- 9 Barri de l'Església
- 10 Ajuntament (1857 - 1936/1939)
- 11 Barri de Salom

La repressió franquista a Santa Cristina d'Aro (1939-1944)

La repressió franquista

a Santa Cristina d'Aro (1939-1944)

El vuitè número de la col·lecció de Temes Cristinencs recull el resultat del treball de recerca sobre tots aquells qui, un cop acabada la Guerra Civil, patiren la repressió franquista. Amb l'arribada dels Nacionals, el 4 de febrer de 1939, un nou ordre es va establir a Santa Cristina d'Aro: calia purgar tots aquells que van participar en la construcció del sistema republicà o que s'havien manifestat obertament en contra del feixisme.

Un total de setze homes hagueren d'afrontar un consell de guerra; eren mal vistos pel nou ordre: Joan Llambí, Marià Vendrell, Artur Lloveras, Joaquim Pey, Jaume Clarà, Josep Dausà, Miquel Dausà, Àngel i Francesc Sala, Francesc Figueras, Jaume Amagat, Joaquim Bou, Pere Garriga, Jaume Purtés, Benet Roig i Narcís Provencal. Ens hem endinsat en les seves causes o sumaris a fi d'esbrinar de què se'ls acusava. Hi hem afegit, també, Eusebi Vicens, qui s'exilià a França i acabà executat pels nazis.

Dins d'aquest quadern, llegireu un resum de la Causa General contra Santa Cristina d'Aro i la biografia de cadascun d'ells, uns éssers marcats per tot el que van patir, la pèrdua de llibertat o, en el pitjor dels casos, de la vida, per defensar els valors de la legítima República.

Tota la informació a "L'Arxiu en un clic":

www.santacristina.cat/arees/arxiu-municipal/304-arxiu-en-un-clic.html

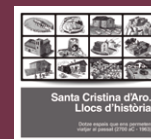
Ajuntament de Santa Cristina d'Aro

Arxiu Municipal de Santa Cristina d'Aro
T. 972 837 010 · arxiu@santacristina.cat
www.santacristina.cat/arees/arxiu-municipal.html

- [arxiu.santacristinadaro](https://www.facebook.com/arxiu.santacristinadaro)
- [@ArxiuSCA](https://twitter.com/ArxiuSCA)
- [@arxiu_santacristina](https://www.instagram.com/arxiu_santacristina)

TemesCristinencs

EstudisCristinencs

